

**Η εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο: αντιλήψεις Ελληνίδων
νηπιαγωγών πριν τη θεσμική εφαρμογή της**

**Learning English in kindergarten: perceptions of Greek kindergarten teachers before its
institutional implementation**

Αλεξάνδρα Σιώζιου, Νηπιαγωγός M.ed, alekasioz@yahoo.gr

Ιωάννης Καρράς, Αναπληρωτής Καθηγητής, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, karrasid@gmail.com

Alexandra Siozou, Kindergarten teacher M.ed, alekasioz@yahoo.gr

Ioannis Karras, Associate Professor, Ionian University, karrasid@gmail.com

Abstract: The purpose of this research was to highlight the perceptions of kindergarten teachers in Greece regarding the introduction of English language learning in the modern Greek kindergarten curriculum. This specific research was carried out long before the institutional introduction of teaching and learning English in preschool education in Greece. This research was conducted with the use of quantitative methods of analysis, with an emphasis on a descriptive analysis of data, the collection of which was done with closed-ended questionnaires which were given to in-service kindergarten teachers within a Greek context. The sample consists of 50 kindergarten teachers and the statistical, descriptive analysis of data was done using the IBM SPSS Statistics25 software package. This study shows that Greek female kindergarten teachers (participants were solely female) seem to be marginally in favor of introducing the English language as a subject in Greek kindergartens. According to the results of this particular study, factors such as the overcrowded classes in Greek kindergartens, prevailing economic conditions in them, the professional training of kindergarten teachers and their multilingual abilities do not appear to influence their views on the introduction of learning the English language as a subject in preschool education. However, deficiencies in the technical infrastructure of Greek public kindergartens seem to be a more significant component, significantly affecting their perceptions and making kindergarten teachers in Greece hesitant towards such an innovative initiative, thereby delaying broader acceptance of the issue.

Keywords: English in kindergarten, perceptions of pre-school educators, foreign language, school subject in curriculum, preschool education.

Περίληψη: Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να αναδείξει τις αντιλήψεις των νηπιαγωγών στην Ελλάδα ως προς την εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στα αναλυτικά προγράμματα του σύγχρονου ελληνικού νηπιαγωγείου. Η συγκεκριμένη έρευνα διενεργήθηκε αρκετά πριν την θεσμική εισαγωγή της εκμάθησης των αγγλικών στα Προγράμματα Σπουδών

της προσχολικής εκπαίδευσης στη χώρα μας. Χρησιμοποιήθηκαν για αυτή την έρευνα ποσοτικές μέθοδοι ανάλυσης, με έμφαση στην περιγραφική ανάλυση των δεδομένων, των οποίων η συλλογή έγινε με ερωτηματολόγια κλειστού τύπου που δόθηκαν σε εν ενεργεία νηπιαγωγούς σε σχολεία της χώρας. Το δείγμα που μελετήθηκε αφορά σε 50 νηπιαγωγούς και η στατιστική ανάλυση των δεδομένων έγινε με το λογισμικό πακέτο IBM SPSS Statistics25. Μέσα από το συγκεκριμένο ερευνητικό εγχείρημα καταδεικνύεται ότι οι Ελληνίδες νηπιαγωγοί (δεν συμπεριλαμβάνονταν κατά την έρευνα συμμετέχοντες άλλου φύλου) φαίνεται να είναι οριακά υπέρ της εισαγωγής της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στα νηπιαγωγεία της χώρας. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας, παράγοντες όπως τα πολυπληθή τμήματα των ελληνικών νηπιαγωγείων, οι οικονομικές συνθήκες που επικρατούν σε αυτά, η επιστημονική κατάρτιση των νηπιαγωγών και η πολυγλωσσική τους ικανότητα δεν φαίνεται να επηρεάζουν τις απόψεις τους σχετικά με την εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στην προσχολική εκπαίδευση της χώρας. Ωστόσο, οι ελλείψεις σε επίπεδο υλικοτεχνικής υποδομής των ελληνικών, δημόσιων νηπιαγωγείων φαίνεται ότι αποτελεί σημαντικότερη συνιστώσα, επιδρώντας σημαντικά στη διαμόρφωση των αντιλήψεών τους και καθιστώντας τις νηπιαγωγούς στην Ελλάδα διστακτικές απέναντι σε ένα τέτοιο καινοτόμο εγχείρημα και αναστέλλοντας μια ευρύτερη αποδοχή του ζητήματος.

Λέξεις κλειδιά: Αγγλικά στο Νηπιαγωγείο, αντιλήψεις νηπιαγωγών, ξένη γλώσσα, γνωστικό αντικείμενο, προσχολική εκπαίδευση.

1. Εισαγωγή

Η μετάβαση σε μια νέα πραγματικότητα στο πλαίσιο μιας συνεχώς ανά-διαμορφούμενης κοινωνίας, με σημαντικές αλλαγές τόσο σε οικονομικό, πολιτικό, θεσμικό, κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο, όσο και σε ατομικό, φαίνεται να προχωρά με ανεξέλεγκτους ρυθμούς (Ρομπόλη & Δημουλά, 2003). Το ζήτημα της εκπαίδευσης κάτω από ένα παγκοσμιοποιημένο πρίσμα έρχεται στο προσκήνιο πιο πολύ από ποτέ, ως μια προσπάθεια επαναπροσδιορισμού των προτεραιοτήτων των κρατών ώστε να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις της νέας εποχής. Οι εκπαιδευτικές ατζέντες και πολιτικές αναμορφώνονται ακολουθώντας πλέον τις επιταγές μιας διεθνούς πολιτικής που έχει ως στόχο την διαμόρφωση και επικράτηση μιας διεθνώς συγκλίνουσας εκπαιδευτικής πολιτικής. Γίνεται αντιληπτό λοιπόν ότι προτάσσεται πλέον μια διεθνώς, κοινή εκπαιδευτική στρατηγική, η οποία φαίνεται να ασκεί επιρροή στην διαμόρφωση της εκάστοτε εθνικής πολιτικής.

Κύριο ζητούμενο του εκσυγχρονισμού και της νέας πολιτικής σε ευρωπαϊκό επίπεδο είναι η πολυγλωσσία τη στιγμή που η πολιτική, τεχνολογική, οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα του σύγχρονου κόσμου έχουν φέρει σε στενή επαφή εκατομμύρια ανθρώπους από διαφορετικά γλωσσικά και πολιτισμικά υπόβαθρα περισσότερο από κάθε άλλη στιγμή της ιστορίας. Υπάρχει, επομένως, έντονος προβληματισμός για το πως ένα εκπαιδευτικό σύστημα μπορεί να προικίσει τους μαθητές και τις μαθήτριες με γλωσσικές δεξιότητες απαραίτητες για τις απαιτήσεις μιας διεθνούς αλληλεπίδρασης και συνεργασίας (Dalton-Puffer & Smit, 2007).

Σύμφωνα με τον Lasagabaster (2008), η προαναφερθείσα διαδικασία παγκοσμιοποίησης πιέζει τα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα να δώσουν μεγαλύτερη προσοχή στην εκμάθηση ξένων γλωσσών, εφόσον υπάρχει μια επείγουσα ανάγκη να εκπαιδευτούν πολυπολιτισμικοί και πολύγλωσσοι πολίτες. Οι αυξημένες αυτές απαιτήσεις της εποχής στον τομέα της γλωσσομάθειας, έχουν οδηγήσει πολλές χώρες της Ευρώπης (Ισπανία, Κύπρο κ.ά) σε εφαρμογές προγραμμάτων εισαγωγής ξένης γλώσσας στη βαθμίδα της προσχολικής εκπαίδευσης (Euridyce Focus, 2000). Την τελευταία δεκαετία στη χώρα μας, εισήχθη η διδασκαλία της αγγλικής γλώσσας από τις πρώτες τάξεις του δημοτικού (ΠΕΑΠ, 2014), ενώ μόλις πρόσφατα θεσμοθετήθηκε με σχετική υπουργική απόφαση (Φ.80378/ΓΔ4/2021, ΦΕΚ 3311/Β/26-7-2021) και η εισαγωγή της εκμάθησής της και στην προσχολική εκπαίδευση, ύστερα από μονοετή πιλοτική εφαρμογή της σε κάποια νηπιαγωγεία (58 στον αριθμό) της χώρας.

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται την εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στην προσχολική εκπαίδευση σύμφωνα με τις αντιλήψεις των συμμετεχουσών στην έρευνα νηπιαγωγών. Ξεκινά με την θεωρητική τεκμηρίωση της εισαγωγής της εκμάθησης μιας ξένης γλώσσας στη πρώιμη ηλικία, ενώ αναλύει σε μια διαχρονική βάση τι προβλέπουν τα ελληνικά προγράμματα σπουδών για το νηπιαγωγείο σχετικά με το συγκεκριμένο ζήτημα. Στη συνέχεια παρουσιάζονται ο σκοπός της έρευνας και τα ερωτήματα που θα απασχολήσουν ερευνητικά, ενώ αναλύονται στοιχεία του δείγματος που συμμετείχε, καθώς τα ερευνητικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν για τη συλλογή των δεδομένων. Ακολουθεί η παρουσίαση της μεθόδου διαχείρισης των συλλεχθέντων δεδομένων, αναλύονται και παρουσιάζονται τα αποτελέσματά της, ενώ καταλήγει με την συζήτηση και τα συμπεράσματα γύρω από τα αποτελέσματα αυτά.

2. Θεωρητική πλαισίωση

2.1. Η ξένη γλώσσα στην προσχολική εκπαίδευση

Η προσχολική εκπαίδευση θεωρείται ένα εκπαιδευτικό σύστημα με διακριτή οντότητα και καθοριστικής σημασίας συμβολή στη σχολική επιτυχία και στην πορεία ζωής κάθε παιδιού. Οι αλλαγές που έχουν πραγματοποιηθεί στα Αναλυτικά Προγράμματα του Νηπιαγωγείου σε ευρωπαϊκό –και κατ' επέκταση σε εθνικό επίπεδο– αντανakλούν τη σημαντική στροφή στη συνειδητοποίηση της σπουδαιότητας αυτής της ηλικιακής ομάδας. Το νηπιαγωγείο εισάγει τα παιδιά στην πρώτη θεσμοθετημένη βαθμίδα της εκπαίδευσης. Ως σχολικός θεσμός, αποτελεί μέρος του εκπαιδευτικού συστήματος, αλλά έχει τα δικά του ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τις αρχές και το πλαίσιο λειτουργίας του, τα οποία διαμορφώνουν τη φυσιογνωμία του. Είναι αυτό που παρέχει ένα δυναμικό ξεκίνημα στη σχολική εκπαίδευση των παιδιών, με μακροπρόθεσμα οφέλη για τα ίδια και την κοινωνία (Πεντέρη κ.ά., 2021).

Σκοπός του νηπιαγωγείου είναι η ολόπλευρη (σωματική, κοινωνική, συναισθηματική και γνωστική) ανάπτυξη του παιδιού, η ευημερία του και η διαμόρφωση της ταυτότητας του

δημοκρατικού πολίτη. Η εκπαίδευση στο νηπιαγωγείο, λαμβάνοντας υπόψη τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά αυτής της ηλικίας, προάγει την ανάπτυξη ικανοτήτων που βοηθούν το παιδί να ανταποκριθεί με κριτικό και δημιουργικό τρόπο στις προκλήσεις του περιβάλλοντος. Θέτει τις βάσεις για το μέλλον και εδραιώνει θεμελιώδεις αξίες που προάγουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, την κοινωνική δικαιοσύνη και την ατομική και συλλογική υπευθυνότητα, σε μια ενταξιακή προοπτική (Πεντέρη κ.ά., 2021).

Στα σύγχρονα προγράμματα σπουδών (2021) για το νηπιαγωγείο, ήδη έχει παρατηρηθεί μια έντονη στροφή προς μια πιο διαπολιτισμική έμφαση της εκπαίδευσης, με ενταξιακές προοπτικές, ενώ μεγάλη είναι η σημασία που έχει δοθεί στην καλλιέργεια ήπιων δεξιοτήτων, αναγκαίων για τη διαμόρφωση των μελλοντικών ενεργών πολιτών, παράλληλα με την ανάπτυξη ζητημάτων πολυγλωσσίας. Στο πλαίσιο αυτό και μέσα από σχετικές νομοθετικές πράξεις, έρχεται να ενταχθεί μόλις πρόσφατα και η εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας στην προσχολική ηλικία μέσα σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο και για συγκεκριμένο σκοπό, όπως άλλωστε συμβαίνει ήδη στην προσχολική εκπαίδευση σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες (π.χ. Ισπανία, Κύπρος κ.ά.). Η εισαγωγή της αγγλικής γλώσσας μπορεί να αποτελέσει ένα δυναμικό πλεονέκτημα για την ικανοποίηση του σκοπού και των στόχων του Νηπιαγωγείου (Kaiktsi & Alexiou, 2017· Κακανά & Καρατζά, 2001) και εντάσσεται στις προτεραιότητες της ανάπτυξης βασικών ικανοτήτων για την επιτυχημένη πορεία των πολιτών και την αντιμετώπιση των προκλήσεων της σύγχρονης πραγματικότητας από τις μικρές ηλικίες [Chu et al., 2016· (Πεντέρη κ.ά., 2021)].

Όπως έχει αποδεχθεί, τα οφέλη για τα παιδιά που ξεκινούν την εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας από μικρή ηλικία είναι πολλά και σημαντικά (Freudenstein, 1979· Svecova, 2011) και δεν σχετίζονται μόνο με την γλωσσική ανάπτυξη και μια πιθανή μελλοντική επιτυχία αυτού που την κατακτά, αλλά και με άλλα παιδαγωγικά και γνωστικά οφέλη που τη συνοδεύουν (Αλεξίου, 2020). Πιο συγκεκριμένα γλωσσικά, γνωστικά και κοινωνικό-συναίσθηματικά αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης φάσης ανάπτυξης, κάνουν την ηλικιακή αυτή περίοδο ιδιαίτερα σημαντική για την εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας, αλλά και για την γλωσσική εκπαίδευση γενικότερα (Edelenbos et al., 2006· Elvin et al., 2007). Κατά τον Ευρωπαϊκό Επίτροπο για την Εκπαίδευση, την Κατάρτιση, τον Πολιτισμό και την Πολυγλωσσία, Jan Figel (European Commission, 2005), «σε μια διευρυμένη και πολυγλωσσική Ευρώπη, η εκμάθησης μια ξένης γλώσσας από πολύ μικρή ηλικία, μας επιτρέπει να ανακαλύψουμε νέους πολιτισμούς και να προετοιμαστούμε κατάλληλα για την επαγγελματική κινητικότητα». Το να μαθαίνει κάποιος μια ξένη γλώσσα από την προσχολική ηλικία είναι κάτι πέρα από απλώς μια γλωσσική δεξιότητα. Είναι μια γνωστική διαδικασία που σχετίζεται με την ολιστική ανάπτυξη του ατόμου.

Αναλυτικότερα, όσον αφορά στον τομέα των αντιλήψεων και στάσεων, μέσα από την κατάκτηση μιας ή και περισσότερων ξένων γλωσσών, οι μικροί μαθητές αποκτούν θετικές στάσεις και αντιλήψεις απέναντι στην γλωσσική ποικιλομορφία, την πολιτισμική ετερότητα, αποκτούν πλέον ανοχή στη διαφορετικότητα, εμβαθύνοντας βιωματικά στην έννοια του πολιτισμικού πλουραλισμού (Καρράς, 2021). Έρευνα των Lourenço και Andrade's (2015)

ενισχύει την παραπάνω παραδοχή υποστηρίζοντας ότι η επαφή με την γλωσσική ποικιλομορφία στην πρώιμη ηλικία μπορεί να ενισχύσει την επίγνωση των νηπίων για την γλωσσική και πολιτισμική ετερότητα αλλά και των πολλαπλών γλωσσικών χαρακτηριστικών τόσο στη μητρική γλώσσα όσο και σε άλλες γλώσσες.

Εκτός όμως από γλωσσικά οφέλη (κατάκτηση λεξιλογίου και δομών μιας άλλης γλώσσας πέραν της μητρικής) η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας από την πρώιμη ηλικία συμβάλλει καθοριστικά στον τομέα των γνωστικών και νοητικών ικανοτήτων (Αλεξίου, 2005) αφού τα παιδιά εξασκούνται στην ανάπτυξη στρατηγικών διαχείρισης της πληροφορίας, αποκτούν μεγαλύτερη νοητική ευελιξία αλλά και δημιουργικότητα, ενώ αναπτύσσουν την αποκλίνουσα σκέψη τους. Ταυτόχρονα ενισχύονται οι γνωστικές ικανότητές τους, αφού εξασκούνται και αναπτύσσουν τη μνήμη τους, την επαγωγική τους ικανότητα, την λογική τους και την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων (Αλεξίου, 2009).

Στον τομέα των μαθησιακών αποτελεσμάτων, όταν οι μαθητές αρχίζουν την εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας από την πρώιμη ηλικία, πέρα από το ότι μαθαίνουν να επικοινωνούν σε μια γλώσσα διαφορετική από τη μητρική τους και να κατακτούν το λεξιλόγιο και τις δομές της συγκεκριμένης γλώσσας, κάτι που τα καθιστά ικανά να μάθουν με ευκολία περισσότερες από μια ξένες γλώσσες, αποκτούν μεταγνωστικές ικανότητες, όπως και αυξημένες επικοινωνιακές δεξιότητες (Αλεξίου, 2009). Μια πρώιμη εκμάθηση ξένων γλωσσών δίνει τη δυνατότητα διεύρυνσης των πολιτιστικών οριζόντων των νηπίων και ανάπτυξης θετικών στάσεων απέναντι στις ξένες γλώσσες, ενώ ταυτόχρονα ενθαρρύνουν την ανεκτικότητα, τις διαπροσωπικές δεξιότητες και τα κίνητρα (Kearney & Ahn, 2013).

Έρευνα των Löger κ.ά. (2005) καταδεικνύει συναισθηματικά οφέλη (υπερηφάνεια και αυτοπεποίθηση) και θετική επίδραση για τη γενική γλωσσική εκπαίδευση. Μέσα από την εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας αποκτούν ευφράδεια, διώχνουν τυχόν αναστολές που υπάρχουν και σχετίζονται με την έκφραση σε μια άλλη γλώσσα πέρα της μητρικής τους και κατακτούν διεθνή ορολογία πάνω σε συγκεκριμένα γνωστικά αντικείμενα. Δεν θα μπορούσαμε να παραλείψουμε ότι, με την κατάκτηση και μιας δεύτερης γλώσσας οι μικροί μαθητές καθίστανται ταυτόχρονα ικανοί για συλλογή και επεξεργασία περισσότερων πηγών πληροφόρησης, διευρύνοντας έτσι τις δυνατότητές τους για άνοιγμα των γνωστικών τους οριζόντων. Αξίζει να σημειωθεί, δε, ότι ο μαθητής/ η μαθήτρια μέσα από την εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας κατακτά τεχνικές μάθησης, οι οποίες προσιδιάζουν περισσότερο στις ατομικές του ιδιαιτερότητες και ανακαλύπτει στρατηγικές που τον βοηθούν να μαθαίνει πιο εύκολα.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ευρέως διαδεδομένη είναι πλέον και η προσέγγιση της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στην προσχολική εκπαίδευση, άλλοτε μέσα από την επίσημη εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο (πχ Ισπανία, Κύπρος κ.ά.) και άλλοτε μέσα από μεμονωμένες πρωτοβουλίες και την σταδιακή εισαγωγή τους (πχ. Αλβανία, Σλοβενία κ.ά.) και είναι εντυπωσιακό το εύρος της εφαρμογής της και η διαφοροποίηση της υλοποίησης σχετικών προγραμμάτων, τόσο σε δημόσιους, όσο και σε ιδιωτικούς φορείς (Αλεξίου, 2020). Επιτακτικός όμως είναι ο καθορισμός ρεαλιστικών στόχων και η χρήση μεθοδολογικών εργαλείων, κατάλληλων για τη συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα, καθώς έτσι ενισχύονται τα

πιθανά οφέλη (Bland, 2015· García Mayo & Basterrechea, 2017). Σε κάθε περίπτωση ενισχύεται η άποψη για υιοθέτηση ευέλικτων και δυναμικών μοντέλων και πολύγλωσσων παιδαγωγικών πρακτικών (Li & García, 2017).

Η διδασκαλία ξένων γλωσσών σε παιδιά νηπιακής ηλικίας απαιτεί ισχυρή γνώση του μεθοδολογικού πλαισίου για τη διδασκαλία μιας ξένης γλώσσας αλλά και της προσχολικής παιδαγωγικής. Αναλυτικότερα, οι μεθοδολογίες που χρησιμοποιούνται στηρίζονται στις βασικές αρχές που διέπουν το νηπιαγωγείο συνδυασμένες με τις θεωρίες εκμάθησης μιας ξένης γλώσσας, όποτε και τα αγγλικά κατακτούνται μέσω της ομαδοσυνεργατικής, διαθεματικής και βιωματικής μάθησης, οι οποίες κατέχουν κυρίαρχη θέση στις διδακτικές μεθοδολογίες των σύγχρονων αναλυτικών προγραμμάτων για την προσχολική εκπαίδευση διεθνώς. Οι μεθοδολογίες σχετίζονται με επικοινωνιακές προσεγγίσεις που εστιάζουν στον προφορικό λόγο και όχι στον γραμματισμό με έμφαση αποκλειστικά και μόνο στην ανάπτυξη προφορικών δεξιοτήτων (κατανόησης και παραγωγής προφορικού λόγου), σε μαθητοκεντρικές, δραστηριοκεντρικές τεχνικές και σε παιγνιώδεις δραστηριότητες. Σε καμία περίπτωση δεν νοείται η ρητή διδασκαλία της γλώσσας (αυτόνομο διδακτικό αντικείμενο), αλλά η απόκτησή της έμμεσα και υπόρρητα, ως αβίαστο αποτέλεσμα της μαθησιακής διαδικασίας, μέσα από δημιουργικές δραστηριότητες στα πλαίσια του ήδη υπάρχοντος προγράμματος της τάξης. Άλλωστε η κατάκτηση της ξένης γλώσσας επιτυγχάνεται όταν «τη χρησιμοποιείς για ένα σκοπό, ώστε η γλώσσα να είναι ένα εργαλείο περισσότερο για την επίτευξη ενός σκοπού κι όχι αυτοσκοπός» (Ruiz de Zarobe & Jimenez Catalan (2009: 27).

Υπάρχουν πολλές σύγχρονοι μέθοδοι για την εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας στην προσχολική εκπαίδευση που εφαρμόζονται σήμερα διεθνώς και θα μπορούσαν να αποτελέσουν πεδίο εφαρμογής και στο ελληνικό Νηπιαγωγείο (Γρίβα & Σέμογλου 2012). Η πιο διαδεδομένη στην Ευρώπη είναι η προσέγγιση CLIL (Content and Language Integrated Learning), η οποία καλύπτει όλο το εκπαιδευτικό φάσμα από την προσχολική μέχρι την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η εφαρμογή του soft CLIL στην προσχολική εκπαίδευση σχετίζεται με την εστίαση σε θεματικές από το υπάρχον πρόγραμμα σπουδών του νηπιαγωγείου με στόχο την ανάπτυξη της ξένης γλώσσας (Soraya, 2015). Είναι και η μεθοδολογία η οποία προτείνεται ως μια από τις πιο κατάλληλες για την εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο κατά την πρόσφατη θεσμοθέτησή της και για τη χώρα μας (Αλεξίου, 2022). Σύμφωνα με αυτή οι μαθητές εμπλέκονται σε δραστηριότητες επιδιώκοντας στόχους του προγράμματος σπουδών και εκπονούν σχέδια δράσεις (projects) καλλιεργώντας ταυτόχρονα και την ανάπτυξη της ξένης γλώσσας. Η μέθοδος αυτή, συνήθως, εφαρμόζεται με το να αφιερώνεται χρόνος στο σχολείο για την εκμάθηση διαφόρων σχολικών θεμάτων ή θεματικών ενοτήτων μέσω κάποιας ξένης γλώσσας. Αφενός, σχετίζεται με την απόκτηση γνώσεων στο συγκεκριμένο μάθημα, θέμα ή γνωσιολογικό πεδίο (όπως εικαστικά, ιστορία, γεωγραφία, φυσική αγωγή, κλπ.) και, αφετέρου, σχετίζεται με την απόκτηση και περαιτέρω βελτίωση πτυχών μιας ξένης γλώσσας (όπως γραμματικής, λεξιλογικού ρεπερτορίου, δεξιότητα ομιλίας, δεξιότητα κατανόησης προφορικού κτλ.). Γι' αυτό και η προσέγγιση CLIL συχνά ονομάζεται και διδασκαλία με διπλή εστίαση (Παύλου & Ιωάννου-Γεωργίου, 2008).

Το γιατί, όμως, επιλέγεται η εκμάθηση συγκεκριμένα και ως επί το πλείστο της αγγλικής γλώσσας στην προσχολική εκπαίδευση στην Ευρώπη, αλλά και διεθνώς, είναι χρήσιμο να αναφερθεί και ο λόγος δεν είναι άλλος από το ότι η αγγλική γλώσσα κατέχει την πρωταρχική θέση στη διεθνή επικοινωνία, ενώ ασκεί μεγάλη δύναμη στην παγκόσμια αγορά. Επιπλέον, το γεγονός ότι έχει παγιωθεί στη συνείδηση των ανθρώπων ως μια γλώσσα παγκοσμίου χαρακτήρα αποτελεί εξίσου σημαντικό λόγο για να θεωρηθεί απαραίτητη η εκμάθησή της ήδη από την προσχολική εκπαίδευση (Baugh & Cable, 2002). Η αγγλική γλώσσα δεν είναι μόνο «ξένη γλώσσα», αλλά «διεθνής/παγκόσμια γλώσσα», άρα είναι μια γλώσσα ευρύτερης επικοινωνίας σε παγκόσμιο επίπεδο, μια *lingua franca*. Ως εκ τούτου, η εκμάθηση της αποτελεί μια μοναδική ευκαιρία να εισάγουμε τους μαθητές/ τις μαθήτριες όχι μόνο στον πολιτισμό στόχο (π.χ. Βρετανικό ή Αμερικάνικο πολιτισμό), αλλά κυρίως στον «παγκόσμιο πολιτισμό» (Καρράς, 2022).

Γενικότερα, η γλωσσική πολιτική που αφορά στην ξένη γλώσσα για την προσχολική εκπαίδευση προτρέπει να γίνεται αβίαστα και με τρόπο φιλικό προς τους μαθητές/ τις μαθήτριες, χωρίς να τους/ τις πιέζει και να τους/ τις αγχώνει. Η εκμάθηση της ξένης γλώσσας στην προσχολική εκπαίδευση δεν περιλαμβάνει αναλύσεις γραμματικών φαινομένων και συντακτικής δομής. Η προσέγγιση της αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο αφορά σε φυσική ομιλία για την εξυπηρέτηση καθημερινών, επικοινωνιακών σκοπών που έχουν νόημα για τα νήπια. Το κέντρο βάρους λοιπόν δίνεται στην καλλιέργεια προφορικού λόγου μέσα από δραστηριότητες κατανόησης και παραγωγής του, μιας δηλαδή επικοινωνιακής διάστασης της εκμάθησής της ξένης γλώσσας. Είναι σημαντικό η αγγλική γλώσσα να προσεγγίζεται και μέσα από τη διαπολιτισμική της διάσταση, η οποία συμπληρώνει την επικοινωνιακή προσέγγιση (Καρράς, 2021). Η ανάπτυξη μιας διαπολιτισμικής προσέγγισης στη διδασκαλία της ξένης γλώσσας (Corbett, 2003) κάνει χρήση της γλώσσας πέρα από το στενό πλαίσιο του εργαλείου επικοινωνιακής ανταλλαγής, αλλά, ταυτόχρονα, ως μέσο διαμόρφωσης της προσωπικής και κοινωνικής ταυτότητας των μαθητών/τριών. Το εκπαιδευτικό πλαίσιο όπου διδάσκονται οι ξένες γλώσσες, δύνανται να αποτελέσουν φυσικά περιβάλλοντα επαφής με τις έννοιες του πολιτισμού και με την πολιτισμική ποικιλομορφία και ετερότητα, ενώ μια διαπολιτισμική προσέγγιση θα συμβάλλει στη διαμόρφωση των μελλοντικών κοινωνιών, προετοιμάζοντας τους μαθητές/ τις μαθήτριες να λειτουργούν στο πλαίσιο διαφοροποιημένων κοινωνικών δομών. Η υιοθέτηση μιας διαπολιτισμικής προσέγγισης κατά την εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας βοηθάει τους μαθητές/ τις μαθήτριες να κατανοήσουν ότι η γλώσσα δεν προσεγγίζεται μόνο δομολειτουργικά (φωνήματα, λέξεις κλπ.), αλλά είναι σύμφυτη με το πολιτισμικό της συγκείμενο (Καρράς, 2022). Η ασφάλεια, η αποδοχή, η επιβράβευση και η ενθάρρυνση αποτελούν έννοιες που συνυπάρχουν στο σχολικό περιβάλλον καθ' όλη τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους στην ξένη γλώσσα. Είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι τα παιδιά της πρώτης σχολικής ηλικίας μπορούν να μάθουν, αλλά και να επιδείξουν τις γνώσεις και τις ικανότητές τους με πολλούς τρόπους (π.χ. μέσα από την κίνηση, τη μουσική κ.ά.), άρα πρέπει να δίνουμε πολλαπλές και διαφορετικές ευκαιρίες για έκφραση μέσα από πολλαπλούς κώδικες επικοινωνίας (Κακανά & Καραντζά, 2016). Το νηπιαγωγείο είναι μάλιστα ένας ιδιαίτερα προνομιακός χώρος, εφόσον αξιοποιηθούν κατάλληλα οι δυνατότητες που παρέχονται και οι

παρεμβάσεις που επιτρέπονται για την αβίαστη, φυσική και βιωματική διδασκαλία.

2.2. Η αγγλική γλώσσα στην προσχολική εκπαίδευση μέσα από τα ελληνικά προγράμματα σπουδών

Στην Ευρώπη, η αγγλική ως ξένη γλώσσα έχει εισαχθεί σε πολλά νηπιαγωγεία ακολουθώντας την τάση δημιουργίας μιας πολυγλωσσικής και διαπολιτισμικής τάξης του 21ο αιώνα (Baidak, et al., 2017· European Commission, 2014). Ωστόσο, στην δημόσια προσχολική εκπαίδευση στην Ελλάδα τα πράγματα υπήρξαν για αρκετό καιρό διαφορετικά απ' ό,τι σε αρκετές χώρες της Ευρώπης. Μια διαχρονική μελέτη των προγραμμάτων σπουδών του νηπιαγωγείου αρκεί για να αποδείξει τα αργά και «νωχελικά» βήματα με τα οποία αρχίζει να συστηματοποιείται η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας και συγκεκριμένα της αγγλικής γλώσσας στην προσχολική βαθμίδα εκπαίδευσης.

Πιο συγκεκριμένα, στο έως μόλις και πρόσφατα ισχύον Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ, 2002) που αφορά στο ελληνικό νηπιαγωγείο, διαπιστώνεται ότι καμία αναφορά δεν γίνεται στην εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας για τους μαθητές της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας. Μια πρώτη προσπάθεια ενσωμάτωσης της γλωσσικής ποικιλομορφίας στην σχολική τάξη του ελληνικού νηπιαγωγείου γίνεται στο πρόγραμμα σπουδών νηπιαγωγείου του 2011, το οποίο έρχεται να συμπληρώσει το ήδη θεσμοθετημένο ΔΕΠΠΣ του 2002. Ειδικότερα, αναφέρεται ότι «η γλωσσική ποικιλότητα που παρουσιάζεται ενδεχομένως στην τάξη (είτε αφορούν γλωσσικές ποικιλίες/διαλέκτους της ελληνικής, είτε άλλες γλώσσες) αντιμετωπίζεται στην τάξη ως πλούτος και μπορεί να δώσει το έναυσμα για το σχεδιασμό δραστηριοτήτων που καλλιεργούν το σεβασμό στη διαφορετικότητα και ενδυναμώνουν την ταυτότητα των ατόμων που δεν έχουν μητρική την ελληνική» (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011). Μια τέτοια διατύπωση, δίνει τη δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς του κλάδου να σχεδιάσουν και να αναπτύξουν δραστηριότητες που να αφορούν στην εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας για τους μικρούς μαθητές, στα πλαίσια της διαθεματικής προσέγγισης της γνώσης και των δεδομένων μεθοδολογιών. Οι νηπιαγωγοί, λοιπόν, αποκτούν την ευελιξία και είναι ελεύθεροι να πάρουν την πρωτοβουλία, εφόσον έχουν τις απαιτούμενες γνώσεις και νιώθουν ικανοί, να εντάξουν στην διδασκαλία τους την αγγλική γλώσσα μέσα από θεματικές ενότητες ή σχέδια εργασίας που να εμπίπτουν στα ενδιαφέροντα, τις ανάγκες και τις εμπειρίες των μικρών μαθητών. Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και το νέο αναθεωρημένο Πρόγραμμα Σπουδών για το νηπιαγωγείο (2014) στο οποίο δεν παρατηρούνται ουσιαστικές διαφορές σε σχέση με αυτό του 2011 αναφορικά με την εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας σε επίπεδο προσχολικής βαθμίδας εκπαίδευσης.

Η ανατροπή στον τομέα της ξενόγλωσσης εκπαίδευσης για τους μαθητές νηπιακής ηλικίας σηματοδοτείται με την υπουργική απόφαση του 2021. Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη απόφαση από το σχολικό έτος 2021-2022 εισάγεται πλέον στο πρωινό υποχρεωτικό πρόγραμμα των νηπιαγωγείων της χώρας η αγγλική γλώσσα μέσα από δημιουργικές δραστηριότητες, βιωματικού χαρακτήρα για δύο διδακτικές ώρες εβδομαδιαίως, κατά τη διάρκεια των οποίων

οι μαθητές/ οι μαθήτριες αλληλεπιδρούν με έναν/μία εκπαιδευτικό κλάδου ΠΕ06 Αγγλικής Φιλολογίας παρουσία του/της νηπιαγωγού. Σκοπός της ενσωμάτωσης της αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο είναι ο εμπλουτισμός του προγράμματος του νηπιαγωγείου –μεθοδολογικά και θεματικά– σε σχέση με τη γλωσσική και ολόπλευρη ανάπτυξη των νηπίων για την ενίσχυση της πολυγλωσσικής επίγνωσης, της διαπολιτισμικής επικοινωνίας και τη διαμόρφωση της ταυτότητας του ενεργού πολίτη στη σύγχρονη πολυπολιτισμική κοινωνία (ΦΕΚ 3311/Β/26-7-2021).

Τη μεταρρυθμιστική αυτή πορεία της προσχολικής εκπαίδευσης, ακολούθησε η θεσμοθέτηση και του πιο πρόσφατου προγράμματος σπουδών (2021), στο οποίο γίνεται εκτεταμένη και σαφής αναφορά στην αναγκαιότητα της πολυγλωσσικής ικανότητας και στην εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας ήδη από τη νηπιακή ηλικία και αποτελεί το πρόγραμμα σπουδών το οποίο θέτει τη βάση της ξενόγλωσσης εκπαίδευσης για τη βαθμίδα του νηπιαγωγείου. Αναλυτικότερα, και αναφερόμενο στη Θεματική Ενότητα «Γλώσσα» του Θεματικού πεδίου «Παιδί και Επικοινωνία», γίνεται μνεία για την ανάπτυξη βασικών ικανοτήτων (θεματικές υποενότητες) της προφορικής, γραπτής και πολυγλωσσικής επικοινωνίας, οι οποίες κρίνονται σημαντικές για την αποτελεσματική συμμετοχή των παιδιών στα διάφορα πεδία δράσης τους στο σχολικό και ευρύτερο κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον και αποτελούν προϋπόθεση για την αποτελεσματική μάθηση σε σχέση με όλες τις υπόλοιπες Θεματικές Ενότητες. Σχετικά λοιπόν με την θεματική υποενότητα «πολυγλωσσική επικοινωνία», στόχοι του συγκεκριμένου προγράμματος είναι η ενθάρρυνση της χρήσης των γλωσσών κατά την κατανόηση και την παραγωγή προφορικών κειμένων και η ενθάρρυνση της χρήσης των γλωσσών κατά την κατανόηση και την παραγωγή γραπτών κειμένων, παρέχοντας έτσι τα εφόδια στα παιδιά για την κάλυψη των επικοινωνιακών τους αναγκών, τόσο σε επίπεδο κατανόησης όσο και σε επίπεδο παραγωγής κειμένων, λαμβάνοντας υπόψη και τις διαφοροποιημένες ανάγκες τους στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής επικοινωνίας, σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία.

Αξίζει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι, πέρα από την πρόσφατη εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στη δημόσια προσχολική εκπαίδευση, είχαν ήδη κυκλοφορήσει στο εμπόριο, από έγκυρους εκδοτικούς οίκους, διάφορα διδακτικά πακέτα που διαφημίζονται σαν προγράμματα διδασκαλίας και εκμάθησης και απευθύνονται αποκλειστικά σε μαθητές προσχολικής ηλικίας. Περιέχουν, συνήθως, ποικίλο διδακτικό υλικό (όπως βιβλίο δασκάλου, τετράδιο εργασίας και βιβλίο δραστηριοτήτων μαθητή) κι άλλο βοηθητικό υλικό, (όπως CD - Rom, καρτέλες, αφίσες, κλπ.), που δεν έχουν μέχρι σήμερα αποτελέσει αντικείμενο έρευνας μέσα στη σχολική τάξη του δημόσιου σχολείου και συνεπώς δεν έχουν αξιολογηθεί για την καταλληλότητα και αποτελεσματικότητά τους.

Η τάση αυτή της εκμάθησης μιας ξένης γλώσσας από τις μικρές και πολύ μικρές ηλικίες αποτελεί, βέβαια, σημείο των καιρών, αντανακλώντας από τη μία πλευρά τις διεθνείς επιταγές για πολύγλωσσους πολίτες, ικανούς να ανταποκρίνονται σε διάφορες πολυγλωσσικές καταστάσεις και συνθήκες. Επιπλέον, από την άλλη πλευρά, αντανακλά και την ιδιαίτερη επιθυμία του κάθε γονέα να δώσει στα παιδιά του ισχυρά εφόδια γλωσσομάθειας, αφού πλέον στη σύγχρονη εποχή, η επαγγελματική και η κοινωνικό-οικονομική εξέλιξη ενός

ατόμου εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από ένα ισχυρό προσοντολόγιο στο οποίο φυσικά η πολυγλωσσία κατέχει εξέχουσα θέση.

Το ενδιαφέρον της παρούσας έρευνας έγκειται κυρίως στο γεγονός ότι την εποχή που υλοποιήθηκε (2019) δεν υπήρχαν ακόμα αρκετές ερευνητικές δράσεις στον ελλαδικό χώρο για το συγκεκριμένο διακύβευμα, παρά την επικαιρότητα του θέματος σε ευρωπαϊκό επίπεδο, αλλά και ούτε οι εθνικές, εκπαιδευτικές ατζέντες για την προσχολική βαθμίδα εκπαίδευσης «προ-οικονομούσαν» ακόμα κάτι γύρω από τη θεσμική κατάκτηση της εισαγωγής της αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο. Ελάχιστες και αποσπασματικές μεν, αξιολογότερες δε, είναι οι έρευνες που είχαν διεξαχθεί ως τότε στη χώρα μας για την εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας σε επίπεδο προσχολικής εκπαίδευσης, ενώ αφορούσαν περισσότερο ποιοτικές αναλύσεις και αποτελέσματα (Μητακίδου-Κοκκώνα, 1993· Κακανά & Καραντζά, 2016). Οι έρευνες στο πεδίο αυτό που να αφορούν ποσοτικές μετρήσεις και δεδομένα υπολείπονταν τη δεδομένη στιγμή, ενώ εκρηκτική πυροδότηση του ενδιαφέροντος με έναν τέτοιο επιστημονικό προσανατολισμό δόθηκε στο μεταίχμιο της επίσημης θεσμοθέτησης της εισαγωγής της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας και σε προσχολικό επίπεδο εκπαίδευσης και για τη χώρα μας. Θεωρήθηκε, λοιπόν, ερευνητικά χρήσιμο και ενδιαφέρον να χρησιμοποιηθούν ποσοτικά δεδομένα της εν λόγω έρευνας, προκειμένου να «αποκρυσταλλωθούν» οι αντιλήψεις των Ελληνίδων νηπιαγωγών τη χρονική στιγμή που η εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο, φάνταζε ακόμα στα μάτια του εγχώριου, εκπαιδευτικού κόσμου μια ασύλληπτη, εκπαιδευτική πραγματικότητα και η θεσμική κατοχύρωσή της ως κάτι ουτοπικό.

Το γεγονός ότι αυτή η έρευνα επικεντρώθηκε στις αντιλήψεις των Ελληνίδων νηπιαγωγών τη δεδομένη χρονική στιγμή, αρκετά πριν την θεσμική εφαρμογή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στους κόλπους της προσχολικής εκπαίδευσης, θα μπορούσε να αποτελέσει την απαρχή για ακόμα πιο ενδιαφέρουσες και μεγαλύτερου βάθους ερευνητικές αναλύσεις (όσο το επιτρέπουν τα δεδομένα) που να στηρίζονται σε συγκριτικές αντιπαραβολές των πρώιμων αντιλήψεων των Ελληνίδων νηπιαγωγών με αυτές μετά την εκπαιδευτική εμπειρία της εφαρμογής της συγκεκριμένης πρακτικής και συμπερασματικές διατυπώσεις επ' αυτού, αντανakλώντας την αξία και την εκπαιδευτική «δυναμική» της συγκεκριμένης καινοτομίας, για τα ελληνικά δεδομένα, μεταρρύθμισης.

2.3. Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να αποτυπωθεί η οπτική με την οποία οι εν ενεργεία νηπιαγωγοί στην Ελλάδα αντιμετωπίζουν την πιθανότητα εισαγωγής της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο νηπιαγωγείο, καθώς και να διερευνηθούν οι απόψεις τους σχετικά με το συγκεκριμένο εγχείρημα, όπως επίσης και οι παράμετροι που δύνανται να τις επηρεάσουν. Η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας από την προσχολική εκπαίδευση «φαντάζει» στα μάτια τους ως θετική ή αρνητική εξέλιξη και υπάρχουν τελικά παράγοντες που πιθανόν να δρουν ανασταλτικά απέναντι σε μια τέτοιου είδους παιδαγωγική καινοτομία και επηρεάζουν τις θέσεις τους αυτές;

Λόγω του ότι τελικά η εισαγωγή της αγγλικής γλώσσας και σε επίπεδο προσχολικής βαθμίδας εκπαίδευσης θεσμοθετήθηκε το 2021 και στη χώρα μας (Φ.80378/ΓΔ4/2021, ΦΕΚ 3311/Β/26-7-2021) θα πρέπει να τονιστεί ότι η συγκεκριμένη έρευνα σχεδιάστηκε, οργανώθηκε και υλοποιήθηκε χρονικά πριν αρχίσουν να «έρχονται στο προσκήνιο» οι πρώτες εκπαιδευτικές διακηρύξεις σχετικά με την εισαγωγή μιας τέτοια καινοτομίας, κατά τα ευρωπαϊκά πρότυπα και σύμφωνα πάντα με διεθνείς επιταγές, και να πραγματοποιούνται οι πρώτες ενέργειες από πλευράς εκπαιδευτικής πολιτικής, προκειμένου να ενταχθούν τα αγγλικά στα Προγράμματα Σπουδών του νηπιαγωγείου.

Έπειτα από ένα χρόνο πιλοτικής εφαρμογής και άλλα δύο συνολικής εφαρμογής της καινοτομίας αυτής σε όλα τα νηπιαγωγεία της επικράτειας είναι πολύ πιθανόν οι αντιλήψεις των Ελληνίδων νηπιαγωγών να έχουν διαφοροποιηθεί, αφού πλέον η εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας έχει γίνει μια πραγματικότητα και για το ελληνικό δημόσιο νηπιαγωγείο και έχει «εδραιωθεί» στη συνείδηση των νηπιαγωγών στην Ελλάδα. Οπότε οφείλει να γίνει ξεκάθαρο ότι η παρούσα έρευνα διαχειρίζεται δεδομένα μιας άλλης χρονικής συγκυρίας, όπου η πιθανότητα εισαγωγής της εκμάθησης μιας ξένης γλώσσας στα Προγράμματα Σπουδών του νηπιαγωγείου απείχε πολύ από την εκπαιδευτική πραγματικότητα.

2.4. Ερευνητικά ερωτήματα

Ούσα η μια εκ των δύο συγγραφέων εν ενεργεία νηπιαγωγός, ασχολούμενη τη δεδομένη χρονική στιγμή με ζητήματα εφαρμογών ξένων γλωσσών στο πλαίσιο ακαδημαϊκής φοίτησης, αλλά και με φιλοδοξίες εκπόνησης περαιτέρω έρευνας σχετικής με ζητήματα εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας σε μαθητές προσχολικής ηλικίας, επιδιώχθηκε επαφή σε τον δεύτερο συγγραφέα και διακεκριμένο καθηγητή γλωσσολογίας και διαπολιτισμικής επικοινωνίας, προκειμένου να καθοδηγήσει και συμβουλευσει σχετικώς. Στο πλαίσιο των προκαταρκτικών συζητήσεων και ακαδημαϊκών επαφών μας δημιουργήθηκε έντονος προβληματισμός ως προς το βαθμό που η προσχολική εκπαίδευση προετοιμάζει επαρκώς τους μαθητές για ένα τόσο ραγδαία μεταβαλλόμενο και απαιτητικό μέλλον, ενώ γεννήθηκε η ιδέα του κατά πόσο θα μπορούσε να συνδυαστεί πρακτικά η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας και συγκεκριμένα της αγγλικής, μέσα από παιγνιώδεις, παιδαγωγικές δραστηριότητες στο χώρο της προσχολικής εκπαίδευσης για παιδιά νηπιακής ηλικίας και κατά πόσο ένα τέτοιο εγχείρημα θα τύχαινε θετικής ανταπόκρισης αρχικά από τους/τις νηπιαγωγούς στην Ελλάδα. Έτσι, η ιδέα αυτή άρχισε να «μετουσιώνεται» σε μια μικρής κλίμακας έρευνα, προπτυχιακού επιπέδου (Δαδάνη & Σιώζιου, 2019), με ερευνητικό ζητούμενο το κατά πόσο η αγγλική γλώσσα θα μπορούσε να εισαχθεί ως γνωστικό αντικείμενο στο σύγχρονο ελληνικό νηπιαγωγείο σύμφωνα με τις απόψεις των νηπιαγωγών, καθώς και ποιες θα μπορούσαν να είναι οι παράμετροι που πιθανόν επηρεάζουν μια τέτοια προοπτική.

Διατυπώθηκαν λοιπόν αρχικά μια σειρά από ερωτήματα τα οποία σχετίζονταν με την πιθανότητα εισαγωγής της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στα προγράμματα σπουδών του νηπιαγωγείου υπό το πρίσμα των νηπιαγωγών-υποκειμένων της συγκεκριμένης έρευνας και

κάποια ζητήματα παιδαγωγικής και πρακτικής φύσεως που σχετίζονταν με την προοπτική αυτή, τα οποία προσεγγίστηκαν αρχικά μέσα από μια περιγραφική στατιστική ανάλυση των δεδομένων. Τα ερευνητικά ερωτήματα αυτά λοιπόν που επιχειρήθηκε να ποσοτικοποιηθούν, προκειμένου να διαφανεί κάποια τάση είναι τα ακόλουθα:

Σύμφωνα με τις αντιλήψεις των νηπιαγωγών που συμμετείχαν στην έρευνα

- 1) Είναι η προσχολική ηλικία η κατάλληλη για την εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας;
- 2) Η εισαγωγή της εκμάθησης μιας ξένης γλώσσας στο νηπιαγωγείο θα μπορούσε να επηρεάσει την κατάκτηση της μητρικής γλώσσας;
- 3) Θα μπορούσε μια ξένη γλώσσα και συγκεκριμένα η αγγλική γλώσσα να εισαχθεί ως γνωστικό αντικείμενο στο νηπιαγωγείο και να συμπεριληφθεί στο πρόγραμμα σπουδών για την προσχολική εκπαίδευση;
- 4) Το επιστημονικό επίπεδο και η επαγγελματική κατάρτιση των νηπιαγωγών της χώρας μας είναι επαρκή για ένα τέτοιο εγχείρημα;
- 5) Η υλικοτεχνική υποδομή των σύγχρονων ελληνικών νηπιαγωγείων ευνοούν την συζήτηση γύρω από μια πιθανή εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στην προσχολική εκπαίδευση;
- 6) Ενέχει ο κίνδυνος σχολειοποίησης του νηπιαγωγείου σε περίπτωση μιας πιθανής, μελλοντικής εισαγωγής της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο;

Εν συνεχεία έγινε μια προσπάθεια επέκτασης της έρευνας σε μεγαλύτερο εύρος μέσα από την χρήση της επαγωγικής στατιστικής ανάλυσης, προκειμένου να προσεγγιστούν πιο σύνθετα ερευνητικά ερωτήματα και να διεξαχθούν πιο στοχευμένα συμπεράσματα. Επιχειρήθηκε λοιπόν η συσχέτιση ορισμένων μεταβλητών που αλληλοσυνδέονται και που δυνητικά επηρέασαν τις διατυπωμένες απόψεις των νηπιαγωγών του δείγματος πάνω σε ζητήματα που σχετίζονται με την εισαγωγή της εκμάθησης των αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο, καθώς και γύρω από παραμέτρους και πτυχές που δύνανται να επηρεάζουν τη συγκεκριμένη καινοτομία. Τα ερευνητικά αυτά ερωτήματα λοιπόν είναι τα ακόλουθα:

- 7) Η πολυγλωσσική ικανότητα των νηπιαγωγών στην Ελλάδα (ικανοποιητική χρήση δύο ή περισσότερων ξένων γλωσσών) επηρεάζει την αντίληψή τους σχετικά με τη εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στην προσχολική βαθμίδα εκπαίδευσης;
- 8) Συνδέεται η πολυγλωσσική ικανότητα των νηπιαγωγών στην Ελλάδα με τις αντιλήψεις τους για το αν η εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας δύναται να υποβοηθήσει τους μαθητές σε μια μελλοντική προσέγγιση άλλων ξένων γλωσσών;
- 9) Κατά πόσο η γνώση της αγγλικής γλώσσας ασκεί επίδραση στις αντιλήψεις των νηπιαγωγών στην Ελλάδα σχετικά με την ένταξη της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο πρόγραμμα σπουδών του νηπιαγωγείου;
- 10) Κατά πόσο η επάρκεια ή μη της υλικοτεχνικής υποδομής επηρεάζει την υποστήριξη της

εισαγωγής της εκμάθησης μιας ξένης γλώσσας στο νηπιαγωγείο σύμφωνα με τις απόψεις των νηπιαγωγών στην Ελλάδα;

11) Σε ποιο βαθμό οι οικονομικές συνθήκες μιας σχολικής μονάδας μπορούν να αποτελέσουν παράγοντα που επηρεάζει τις θέσεις των νηπιαγωγών στην Ελλάδα σχετικά με την εισαγωγή της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο σύγχρονο ελληνικό νηπιαγωγείο.

12) Σε ποιο βαθμό η πιστοποιημένη γνώση μιας ξένης γλώσσας επηρεάζει τις απόψεις των νηπιαγωγών στην Ελλάδα για την ένταξη της εκμάθησης των αγγλικών ως γνωστικό αντικείμενο στο σύγχρονο ελληνικό νηπιαγωγείο;

13) Τα πολυπληθή τμήματα επιδρούν στην υποστήριξη της εισαγωγής των αγγλικών ως γνωστικό αντικείμενο στο σύγχρονο ελληνικό νηπιαγωγείο, σύμφωνα με τις αντιλήψεις των νηπιαγωγών στην Ελλάδα;

14) Η ύπαρξη ή μη σχετικής επιστημονικής κατάρτισης για τη «διδασκαλία» της αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο επηρεάζει την άποψη των νηπιαγωγών στην Ελλάδα για την εισαγωγή της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο νηπιαγωγείο;

Να διευκρινιστεί στο σημείο αυτό ότι η χρήση του όρου γνωστικό αντικείμενο, η οποία διατρέχει την παρούσα εργασία, δεν συντελείται με την αυστηρή έννοια του όρου και σε καμία περίπτωση δεν αντικατοπτρίζει τα αυτόνομα και διακριτά γνωστικά αντικείμενα που διδάσκονται στις υπόλοιπες βαθμίδες εκπαίδευσης. Ως γνωστό, στο πλαίσιο προσχολικών δομών εκπαίδευσης, η γνώση αντιμετωπίζεται ως ένα ενιαίο σύνολο, δεν κατακερματίζεται και δεν προσφέρεται τμηματικά μέσα από διακριτά γνωστικά αντικείμενα, αλλά προσεγγίζεται αδιαίρετα και διαθεματικά στα πλαίσια της ολιστικότητας και διεπιστημονικότητας, η οποία διατρέχει τα προγράμματα σπουδών για το νηπιαγωγείο στο σύνολό τους. Η αναφορά λοιπόν στον όρο γίνεται όχι στη βάση των διακριτών μαθησιακών αντικειμένων, αλλά υποδηλώνοντας τις μαθησιακές περιοχές και τα γνωστικά πεδία που αναφέρονται στα προγράμματα σπουδών για την προσχολική εκπαίδευση. Εξάλλου, και σύμφωνα με τον Κιτσαρά (2004) ο όρος «διδασκαλία» δεν αναφέρεται για το νηπιαγωγείο με τη στενή έννοια που χρησιμοποιείται στις άλλες βαθμίδες.

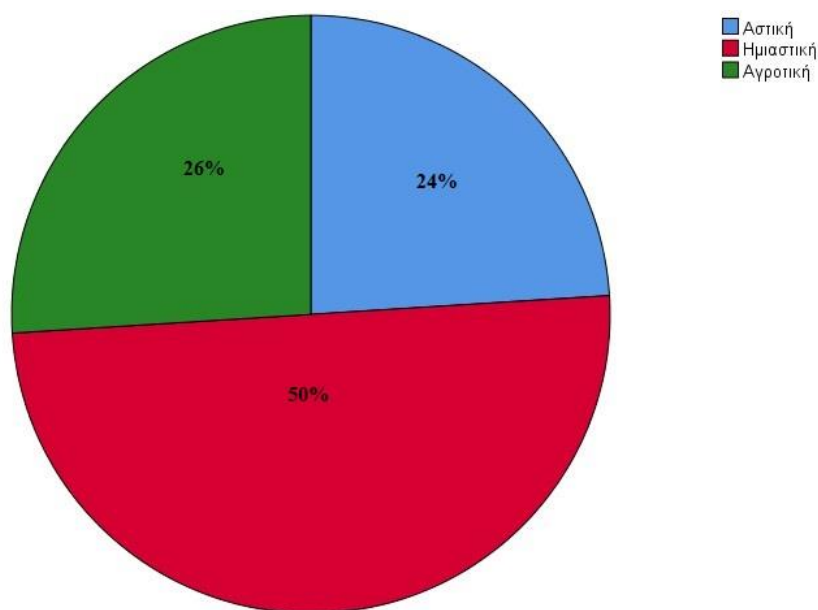
3. Μεθοδολογία έρευνας

3.1. Δείγμα

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δημόσια νηπιαγωγεία του νομού Θεσπρωτίας, Κεφαλληνίας, Εύβοιας, Κρήτης, Θεσσαλονίκης και Αττικής. Οι συγκεκριμένοι νομοί σχετίζονται με περιοχές που υπήρξε πιο εύκολη η εξεύρεση δείγματος στη βάση μιας υπαρκτής επαγγελματικής δικτύωσης και των υπαρκτών κοινωνικών σχέσεων και επαφών. Μια πρώτη προσέγγιση του δείγματος έγινε καταρχάς με ηλεκτρονική επιστολή που στάλθηκε σε κάποια νηπιαγωγεία που έχω εργαστεί από τους προαναφερόμενους νομούς, αλλά και σε άλλα που επιλέχθηκαν τυχαία

από λίστες με τις σχολικές μονάδες που παρέχονται στις επίσημες ιστοσελίδες των Διευθύνσεων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Η ηλεκτρονική επιστολή ενημέρωνε τις προϊσταμένες των Νηπιαγωγείων σχετικά με τους σκοπούς και τους στόχους της συγκεκριμένης έρευνας και διαβεβαίωνε για την τήρηση του απορρήτου προσωπικών δεδομένων και την αξιοποίηση των απαντήσεων μόνο για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας, ζητώντας την συμβολή τους στην προσπάθεια μέσα από τη συμμετοχή του εκπαιδευτικού δυναμικού της σχολικής μονάδας στην εν λόγω έρευνα. Η ηλεκτρονική αυτή επιστολή στάλθηκε σε 40 νηπιαγωγεία από τα οποία θετική απάντηση (δια μέσου προϊσταμένης) για συμμετοχή ελήφθη από 35 σχολικές μονάδες. Στη συνέχεια διαβιβάστηκε ηλεκτρονικά το ερωτηματολόγιο κλειστού τύπου προς συμπλήρωση μέσα από το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο της σχολικής μονάδας και δια μέσου της προϊσταμένης του νηπιαγωγείου. Στις σχολικές αυτές μονάδες την παρούσα φάση οι υπηρετούντες νηπιαγωγοί ήταν 70 από τις οποίες απάντησαν στο ερωτηματολόγιο οι 50. Οι υπόλοιπες επικαλέστηκαν την έλλειψη χρόνου τη δεδομένη στιγμή και προσωπικές και επαγγελματικές υποχρεώσεις, κάτι που συνέβαλε περιοριστικά στην έρευνά μας.

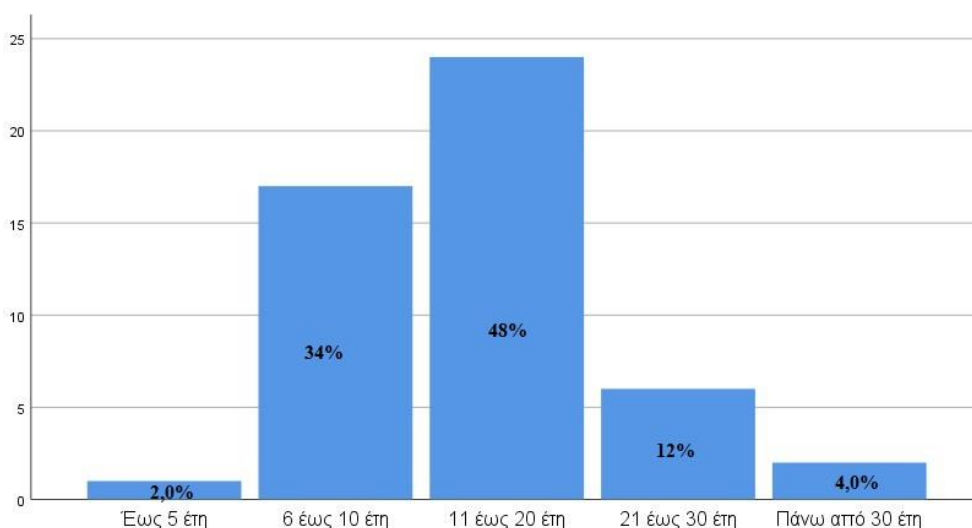
Το δείγμα που μελετήθηκε, λοιπόν, είναι τυχαίας λήψης και αφορά 50 εν ενεργεία νηπιαγωγούς της επικράτειας με 50% του δείγματος να αφορά σε ημιαστικές περιοχές, 26% σε αγροτικές και 24% σε αστικές περιοχές (Διάγραμμα 1). Ο αριθμός των φοιτούντων μαθητών στην πλειοψηφία των νηπιαγωγείων ήταν μέχρι και 30 μαθητές ανά σχολική μονάδα. Η έρευνα διεξήχθη το έτος 2019.

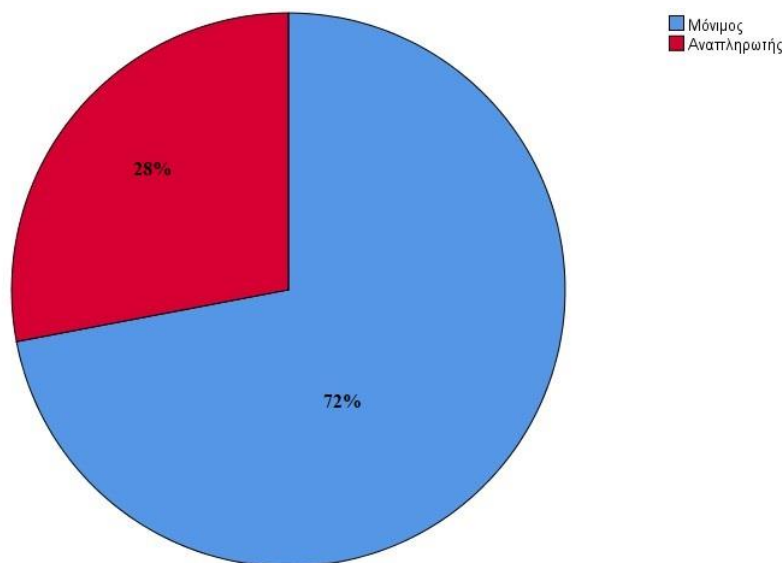
Διάγραμμα 1: Περιοχή σχολικής μονάδας υπηρετούντων νηπιαγωγών.

Το 100% των νηπιαγωγών ήταν γυναίκες που υπηρετούσαν το δημόσιο νηπιαγωγείο, με το έτος γέννησης να κυμαίνεται από το 1961 μέχρι το 1985, με μεγαλύτερο το ποσοστό (60%) αυτών που είναι γεννημένες μέχρι το 1974 και μικρότερο ποσοστό (40%) αυτών που είναι γεννημένες μετά το 1974. Τα χρόνια διδακτικής προϋπηρεσίας που διέθετε καθεμία από τις νηπιαγωγούς

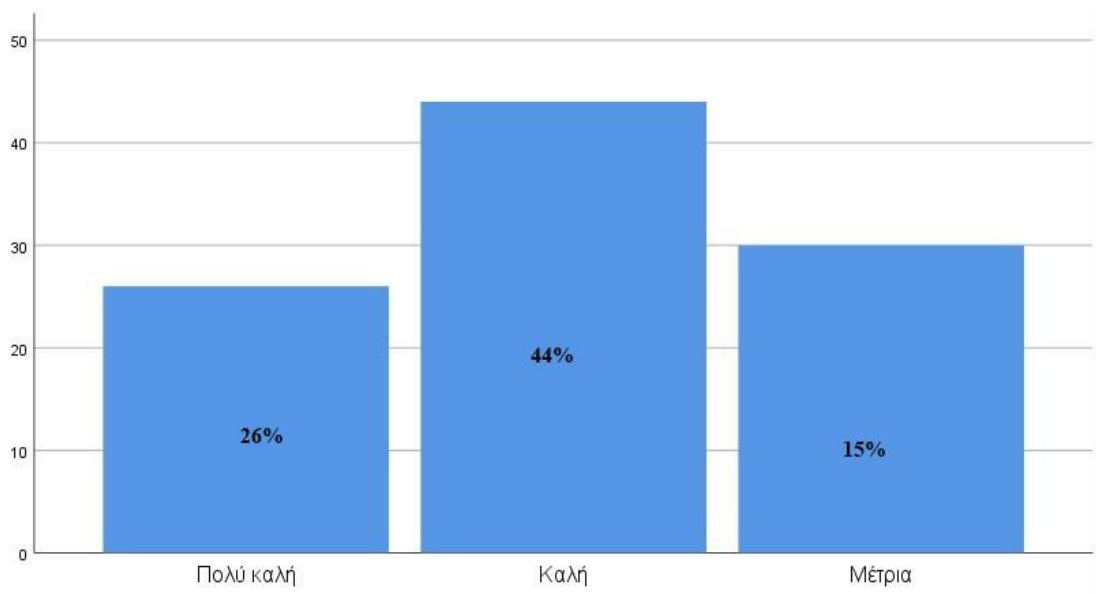
κυμαίνεται από 5 χρόνια μέχρι και 30 χρόνια, με μόνο τέσσερις νηπιαγωγούς να ξεπερνάνε τα 30 χρόνια. Οι περισσότερες, όμως, με ποσοστό 48% κατείχαν από 11 έως 20 χρόνια προϋπηρεσίας (Διάγραμμα 2). Η πλειοψηφία του δείγματος αφορούσε σε μόνιμους εκπαιδευτικούς (72%), ενώ το υπόλοιπο 28% σε σχέση εργασίας ορισμένου χρόνου (αναπληρωτές) (Διάγραμμα 3). Οι περισσότερες νηπιαγωγοί ήταν γενικής αγωγής, ενώ πολλές νηπιαγωγοί ασκούσαν και διοικητικό έργο ως προϊσταμένες, και κάποιες ήταν νηπιαγωγοί ειδικής αγωγής. Όσον αφορά στην κατάρτιση και τα γενικότερα προσόντα του δείγματος, καίριο σημείο αναφοράς είναι ότι όλες γνώριζαν μία τουλάχιστον ξένη γλώσσα με επικρατέστερη την Αγγλική (65,5%), όλες χειρίζονται Η/Υ (Διάγραμμα 4), ενώ οι περισσότερες (82%) ήταν απόφοιτοι πανεπιστημιακής εκπαίδευσης τετραετούς φοίτησης, με το 8,6 % να διαθέτει μεταπτυχιακές σπουδές και το 55,2% να μη διαθέτει άλλες σπουδές πέραν του βασικού τους πτυχίου.

Διάγραμμα 2: Χρόνια διδακτικής προϋπηρεσίας υπηρετούντων νηπιαγωγών.

Διάγραμμα 3: Σχέση εργασίας υπηρετούντων νηπιαγωγών.

Διάγραμμα 4: Διαβάθμιση γνώσης Η/Υ υπηρετούντων νηπιαγωγών.

3.2. Ερευνητικά εργαλεία και μέθοδος συλλογής ερευνητικών δεδομένων

Για την επίτευξη του σκοπού και των επιμέρους στόχων της έρευνας χρησιμοποιήθηκε η ποσοτική μέθοδος ανάλυσης των δεδομένων και ως μεθοδολογικό εργαλείο χρησιμοποιήθηκε ένα ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς, κλειστού τύπου, το οποίο δημιουργήθηκε για την παρούσα έρευνα και δόθηκε στις συμμετέχουσες σε μορφή word. Η συλλογή δεδομένων έγινε μέσα από το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο που διαμοιράστηκε ηλεκτρονικά, δια μέσου σχολικής μονάδας, σε εν ενεργεία νηπιαγωγούς. Το περιεχόμενο του ερωτηματολογίου ήταν δομημένο σε τρία μέρη και περιλάμβανε:

- 13 ερωτήματα κλειστού τύπου που αφορούσαν στα κοινωνικά-δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχουσών νηπιαγωγών,
- 13 ερωτήματα κλειστού τύπου που αφορούσαν σε αντιλήψεις των νηπιαγωγών σχετικές με το υπό πραγμάτευση ζήτημα και
- 11 ερωτήματα κλειστού τύπου που αφορούσαν σε πρακτικής φύσεως ζητήματα που σχετίζονταν με το θέμα.

Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα (Δαδάνη & Σιώζιου, 2019), δημιουργήθηκε προκειμένου να διερευνηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα της συγκεκριμένης έρευνας και περιλάμβανε ανεξάρτητες μεταβλητές που αφορούσαν σε κάποια κοινωνικό-δημογραφικά χαρακτηριστικά των νηπιαγωγών, όπως η πολυγλωσσική τους ικανότητα (η ικανότητά τους δηλαδή να χειρίζονται και να επικοινωνούν ικανοποιητικά εκτός από τη μητρική και σε άλλες γλώσσες), η χρήση της αγγλικής γλώσσας ως προσόν, καθώς και κάποιες συνθήκες των σχολικών τους μονάδων, όπως τα πολυπληθή τμήματα και η υλικοτεχνική υποδομή. Οι εξαρτημένες μεταβλητές αφορούσαν σε απόψεις των νηπιαγωγών πάνω σε

ζητήματα πιθανής εισαγωγής της εκμάθησης μιας ξένης γλώσσας, και ειδικότερα της αγγλικής, στα προγράμματα σπουδών του ελληνικού νηπιαγωγείου, καθώς και ζητήματα πρακτικής εφαρμογής της εν λόγω καινοτομίας.

Στο πλαίσιο της στάθμισης του ερωτηματολογίου, πριν την έναρξη της ερευνητικής διαδικασίας, δόθηκε πιλοτικά σε 5 νηπιαγωγούς στενού, επαγγελματικού κύκλου προς απάντησή του, προκειμένου να γίνει αντιληπτό κατά πόσο αυτό ήταν εύχρηστο και κατανοητό και οι ερωτήσεις του προσιτές και χωρίς να απαιτούν περαιτέρω διευκρινίσεις και σχόλια. Το ερωτηματολόγιο δεν υπέστη ουσιαστικές αλλαγές και οι νηπιαγωγοί που απάντησαν σε πιλοτικό πλαίσιο το ερωτηματολόγιο δε συμπεριλήφθηκαν δείγμα της συγκεκριμένης έρευνας.

Για την εξασφάλιση της αξιοπιστίας και εγκυρότητας του εν λόγω ερωτηματολογίου μετρήθηκε η εσωτερική του συνοχή και συνέπεια χρησιμοποιώντας το εργαλείο Cronbach's alpha, μιας και στο ερωτηματολόγιο υπερίσχυαν οι διαβαθμισμένης κλίμακας μεταβλητές. Πιο συγκεκριμένα, καταχωρήθηκαν οι ερωτήσεις που υπήρξαν διατυπωμένες βάση της κλίμακας Likert (διαβαθμισμένης κλίμακας) και που χρησιμοποιήθηκαν στην έρευνα ως εξαρτημένες μεταβλητές. Το αποτέλεσμα που προέκυψε ήταν $0,794 > 0,70$ εμφανίζοντας αποδεκτή αξιοπιστία εσωτερικής συνέπειας και καθιστώντας το ερωτηματολόγιο αξιόπιστο σε ικανοποιητικό βαθμό.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημάνουμε ότι όλα τα υποκείμενα της έρευνας απάντησαν σε όλες τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, γεγονός που συντέλεσε στην ομαλή διεξαγωγή της έρευνας.

3.3. Μέθοδος ανάλυσης ερευνητικών δεδομένων

Η στατιστική επεξεργασία και η ανάλυση δεδομένων που συλλέχθηκαν μέσα από τα ερωτηματολόγια έγινε με το πρόγραμμα IBM SPSS Statistics²⁵, ένα στατιστικό πακέτο για σύνθετα στατιστικά δεδομένα και βασικό εργαλείο για περιγραφικές, αλλά και επαγωγικές στατιστικές αναλύσεις. Αναλυτικότερα, προκειμένου να αναλυθούν τα ερευνητικά δεδομένα της έρευνας, ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι της και να καταλήξουμε σε κάποιες γενικεύσεις, στο βαθμό που το υπό πραγμάτευση δείγμα το επιτρέπει, αρχικά ποσοτικοποιήθηκαν τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, μέσα από μια περιγραφικού τύπου στατιστική ανάλυση (Frequencies) σε ερωτήματα που θεωρήσαμε καίρια για την προσέγγιση του ζητήματος της εισαγωγής της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στο σύγχρονο ελληνικό νηπιαγωγείο.

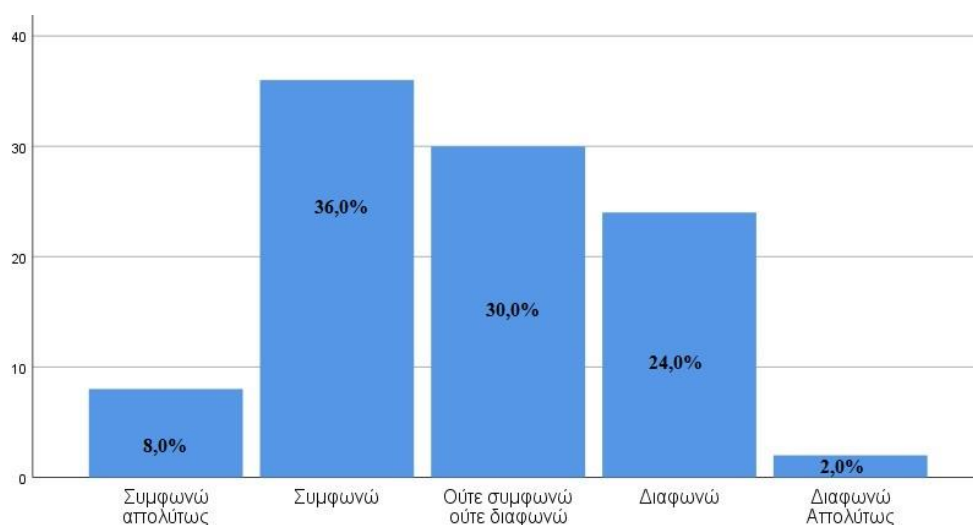
Στη συνέχεια, και στο πλαίσιο μιας επαγωγικής ανάλυσης των δεδομένων, επιχειρήθηκε να εξεταστεί η επίδραση που πιθανόν να ασκούν κάποια από τα κοινωνικό-δημογραφικά στοιχεία των νηπιαγωγών στην Ελλάδα, όπως η ικανότητα χρήσης και επικοινωνίας σε άλλες γλώσσες πέραν της μητρικής και ειδικότερα της αγγλικής, αλλά και κάποιες συνθήκες των σχολικών μονάδων τους (μαθητικό δυναμικό, υλικοτεχνικό υπόβαθρο κα.) στις αντιλήψεις τους σχετικά με την εισαγωγή της εκμάθησης μιας ξένης γλώσσας και συγκεκριμένα της αγγλικής στα προγράμματα σπουδών προσχολικής εκπαίδευσης. Μέσα λοιπόν από τη χρήση του στατιστικού κριτηρίου χ^2 της ανεξαρτησίας (έλεγχος ανεξαρτησίας μεταξύ δύο ποιοτικών μεταβλητών),

διερευνήθηκε η στατιστική επίδραση μεταξύ των ανεξάρτητων και εξαρτημένων μεταβλητών, όπως αυτές διατυπώθηκαν παραπάνω. Ωστόσο, κατά την εκτέλεση του προγράμματος για τον έλεγχο ορισμένων υποθέσεων (crosstabulation), προκειμένου να αποφευχθεί τυχόν αλλοίωση των δεδομένων και αποτελεσμάτων της έρευνας μέσα από σχετικές συγχωνεύσεις κελιών, επιχειρήθηκε η χρήση μη παραμετρικών tests ανάλυσης. Πιο συγκεκριμένα, επιχειρήθηκε έλεγχος υποθέσεων κάποιων συσχετίσεων με Mann-Whitney test για περιπτώσεις συσχετίσεων, όπου οι κατηγορικές μεταβλητές διαθέτουν μόνο δύο κατηγορίες και συσχετίζονται με ποιοτικές μεταβλητές σε διατακτική κλίμακα και το Kruskal- Wallis test για περιπτώσεις, όπου οι κατηγορικές μεταβλητές διαθέτουν περισσότερες από δύο κατηγορίες δεδομένων και συσχετίζονται επίσης με ποιοτικές μεταβλητές σε διατακτική κλίμακα. Τα αποτελέσματα των συσχετίσεων και ο έλεγχος των υποθέσεων που αναδείχθηκαν παρουσιάζονται και αναλύονται παρακάτω.

4. Παρουσίαση των ευρημάτων

Κατόπιν συνάθροισης των διαβαθμίσεων «Συμφωνώ απολύτως» με «Συμφωνώ» (έκφραση θετικής αντίληψης) και «Διαφωνώ απολύτως» με «Διαφωνώ» (έκφραση αρνητικής αντίληψης), τα αποτελέσματα που προκύπτουν μέσα από μια περιγραφική στατιστική ανάλυση για τα έξι πρώτα ερευνητικά ερωτήματα, είναι τα εξής:

Όσον αφορά στο πρώτο ερώτημα, αν, δηλαδή, τα νήπια θεωρούνται γνωστικά ώριμα για να μάθουν μία ξένη γλώσσα στο νηπιαγωγείο, το 44% των ερωτηθέντων νηπιαγωγών θεωρεί ότι αυτή η άποψη ισχύει, το 30% δεν συγκλίνουν ούτε θετικά, αλλά ούτε και αρνητικά απέναντι σε μια τέτοια θέση, ενώ το 26% διαφωνεί (Διάγραμμα 5). Επομένως, σε γενικές γραμμές παρατηρείται ότι οι νηπιαγωγοί αντιμετωπίζουν με σχετική μετριοπάθεια την αντίληψη ότι τα νήπια είναι γνωστικά ώριμα, ώστε να ανταποκριθούν με επιτυχία στην κατάκτηση μίας ξένης γλώσσας στο νηπιαγωγείο.

Διάγραμμα 5: Αντιλήψεις νηπιαγωγών σχετικά με την γνωστική ωριμότητα των νηπίων για την κατάκτηση μιας ξένης γλώσσας στο νηπιαγωγείο.

Σε σχέση με το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα που θέτει τον προβληματισμό για την επίδραση που θα μπορούσε να ασκεί η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας στην κατάκτηση της μητρικής γλώσσας, 18% των ερωτηθέντων νηπιαγωγών θεωρεί ότι η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας στο νηπιαγωγείο θα μπορούσε να αποτελέσει εμπόδιο στην θεμελίωση της μητρικής γλώσσας των νηπίων, 32% παραμένουν ουδέτερα διακείμενες απέναντι στη θέση αυτή και 50% θεωρούν ότι η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας από τη νηπιακή ηλικία δεν θα αποτελέσει τροχοπέδη στην κατάκτηση της μητρικής τους γλώσσας (Πίνακας 1).

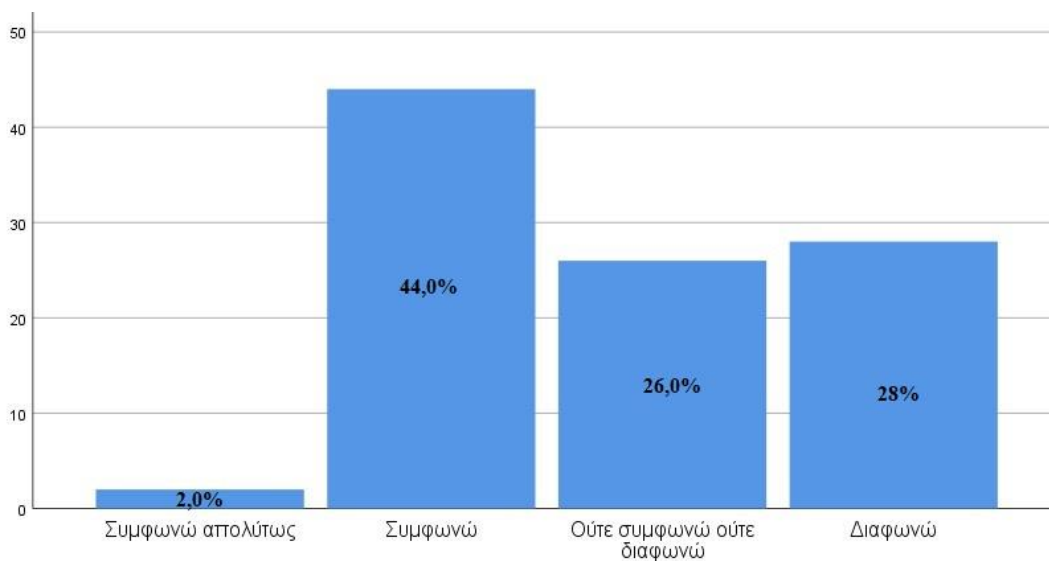
Πίνακας 1: Αντιλήψεις νηπιαγωγών σχετικά με το αν η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας στη νηπιακή ηλικία θα αποτελέσει εμπόδιο στην εκμάθηση της μητρικής γλώσσας.

	Frequency	Percent
Συμφωνώ απολύτως	1	2,0
Συμφωνώ	8	16,0
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	16	32,0
Διαφωνώ	22	44,0
Διαφωνώ Απολύτως	3	6,0
Total	50	100,0

Εν συνεχεία και αποδίδοντας ποσοστιαία και το επόμενο ζητούμενό μας, το 46% των συμμετεχουσών στην έρευνα νηπιαγωγών θεωρεί ότι το νηπιαγωγείο θα μπορούσε να αποτελέσει το χώρο όπου τα παιδιά μπορούν να «διδασθούν» μια ξένη γλώσσα ως γνωστικό αντικείμενο, μόλις το 32% παραμένει ουδέτερο απέναντι σε μια τέτοια θέση, ενώ το 22% διαφωνεί με τη συγκεκριμένη αντίληψη (Πίνακας 2). Συναφή είναι και τα αποτελέσματα που αφορούν στο ζήτημα της εισαγωγής της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στα προγράμματα σπουδών του νηπιαγωγείου με το 46% των νηπιαγωγών συμφωνεί με μια πιθανή ένταξή τους στην προσχολική εκπαίδευση, το 26% να παραμένει ουδέτερο και μόλις το 28% να εκφράζεται αρνητικά ως προς μια τέτοια θέση (Διάγραμμα 6). Παρά το γεγονός λοιπόν ότι υπάρχουν αρκετές νηπιαγωγοί που κρατούν μια ουδέτερη στάση, αλλά και αρνητική στάση, ωστόσο υπάρχουν και αρκετές, οι οποίες βλέπουν με μια πιο θετική ματιά μια πιθανή αναδιαμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών του νηπιαγωγείου στη βάση της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στο ελληνικό νηπιαγωγείο.

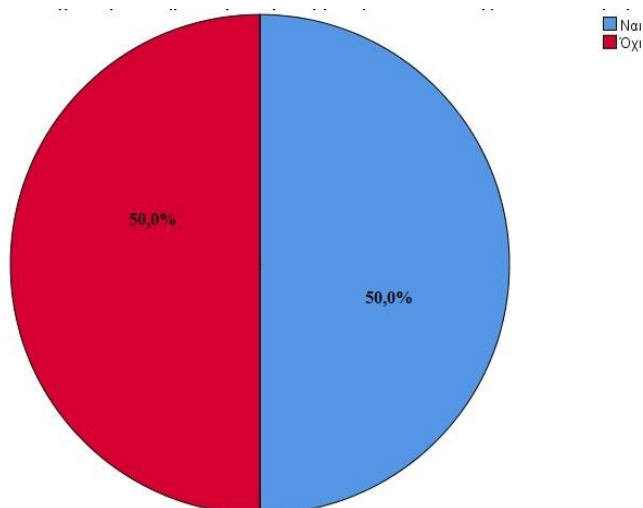
Πίνακας 2: Αντιλήψεις νηπιαγωγών σχετικά με την εισαγωγή της εκμάθησης μιας ξένης γλώσσας στο νηπιαγωγείο.

	Frequency	Percent
Συμφωνώ απολύτως	3	6,0
Συμφωνώ	20	40,0
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	16	32,0
Διαφωνώ	10	20,0
Διαφωνώ Απολύτως	1	2,0
Total	50	100,0

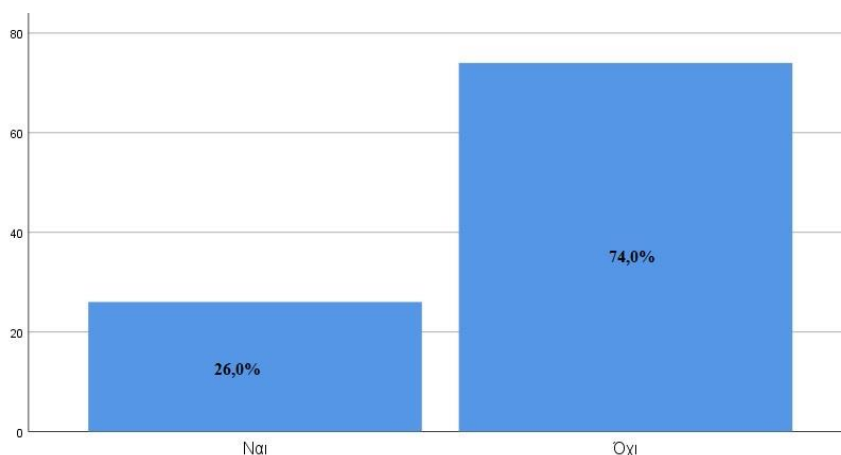
Διάγραμμα 6: Αντιλήψεις νηπιαγωγών σχετικά με την εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο.

Στο κατά πόσο οι νηπιαγωγοί του δείγματος της έρευνας θεωρούν ότι διαθέτουν την επιστημονική κατάρτιση για την «διδασκαλία» της αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο, παρατηρείται μια ξεκάθαρη διχοτόμηση των σχετικών απόψεων, με το 50% να πρεσβεύουν ότι το επιστημονικό τους υπόβαθρο μπορεί να υποστηρίξει την ανάληψη ενός τέτοιου εγχειρήματος και το άλλο 50% να θεωρούν ότι δεν είναι επαρκές (Διάγραμμα 7).

Διάγραμμα 7: Αντιλήψεις νηπιαγωγών σχετικά με την επιστημονική τους κατάρτιση για την «διδασκαλία» της αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο.

Επιπλέον, ως προς την ύπαρξη ή όχι υλικοτεχνικής υποδομής στις δομές προσχολικής εκπαίδευσης της χώρας μας, που θα ευνοούσαν μια πιθανή εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας από τη νηπιακή ηλικία, οι απαντήσεις των ερωτηθέντων νηπιαγωγών αποκαλύπτουν μια ξεκάθαρη ανεπάρκεια ως προς το ζήτημα αυτό με μόλις το 26% να απαντά θετικά στη συγκεκριμένη ερώτηση. Το μεγαλύτερο ποσοστό της τάξεως του 74% υποστηρίζει μια ανυπαρξία υλικοτεχνικών πόρων των δημόσιων ελληνικών νηπιαγωγείων (Διάγραμμα 8)

Διάγραμμα 8: Αντιλήψεις νηπιαγωγών σχετικά με την επάρκεια υλικοτεχνικής υποδομής των σχολικών τους μονάδων.

Τέλος, όσον αφορά στο κατά πόσο μια πιθανή εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στην προσχολική εκπαίδευση θα αποτελέσει παράγοντα σχολειοποίησής της, από τις σχετικές απαντήσεις των συμμετεχουσών νηπιαγωγών, διαφαίνεται ότι μόνο το 26% συμφωνεί με αυτή την προοπτική, το 26% δεν παίρνει ξεκάθαρα θέση εκφράζοντας έτσι την αβεβαιότητά τους ως προς το συγκεκριμένο ζήτημα και το 48% δεν υποστηρίζει τη θέση ότι η μια πιθανή εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στη νηπιακή ηλικία θα οδηγούσε στη σχολειοποίηση του «χώρου» της προσχολικής εκπαίδευσης (Πίνακας 3).

Πίνακας 3: Αντιλήψεις νηπιαγωγών σχετικά με την πιθανότητα σχολειοποίησης του νηπιαγωγείου με την εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας.

	Frequency	Percent
Συμφωνώ απολύτως	1	2,0
Συμφωνώ	12	24,0
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	13	26,0
Διαφωνώ	22	44,0
Διαφωνώ Απολύτως	2	4,0
Total	50	100,0

Στην συνέχεια της ανάλυσης των ερευνητικών δεδομένων επιχειρήθηκε ένας πιο διευρυμένος έλεγχος στη βάση συσχετίσεων μεταξύ των ορισμένων μεταβλητών (ανεξάρτητων και εξαρτημένων), προκειμένου να ελεγχθούν κάποιες επιμέρους υποθέσεις. Χρησιμοποιήθηκε για το σκοπό αυτό το στατιστικό κριτήριο χ^2 της ανεξαρτησίας, προκειμένου να προσεγγιστούν πιο σύνθετα, ερευνητικά ερωτήματα στη βάση αλληλοσχετιζόμενων μεταβλητών.

Αρχικά, επιλέγεται ως ανεξάρτητη μεταβλητή ο παράγοντας «πολυγλωσσική ικανότητα» των εκπαιδευτικών προσχολικής εκπαίδευσης του δείγματος και σε μια προσπάθεια συσχέτισής της με την άποψή τους για μια πιθανή εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο νηπιαγωγείο (Πίνακας 4) καταδεικνύεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό (56%) των συμμετεχουσών στην έρευνα επικοινωνούν σε μια γλώσσα, ενώ το μικρότερο (4%) σε τρεις και ένα ικανοποιητικό ποσοστό (24%) σε δύο. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της συσχέτισης (crosstabulation) το μεγαλύτερο ποσοστό συμφωνίας (30%) με την άποψη περί εισαγωγής της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο νηπιαγωγείο φαίνεται να εμφανίζεται στις νηπιαγωγούς που επικοινωνούν σε μια ξένη γλώσσα, όπως επίσης και το μεγαλύτερο ποσοστό διαφωνίας (12%) επί της θέσης αυτής. Στα ίδια ποσοστιαία επίπεδα (8%) συμφωνίας και διαφωνίας φαίνεται να κινούνται οι νηπιαγωγοί που επικοινωνούν σε δύο ξένες γλώσσες, ενώ ένα εξαιρετικά χαμηλό ποσοστό (2%) που εκφράζει την απόλυτη συμφωνία του με μια πιθανή εισαγωγή της αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο ανήκει στην κατηγορία των επικοινωνούντων σε μια ξένη γλώσσα. Το μεγαλύτερο ποσοστό ουδετερότητας (12%) ως προς τη θέση αυτή εκφράζεται και πάλι από νηπιαγωγούς που επικοινωνούν σε μια μόνο ξένη γλώσσα. Οι ελάχιστες συμμετέχουσες νηπιαγωγοί που επικοινωνούν σε τρεις ξένες γλώσσες φαίνεται ότι μόνο συμφωνούν με την άποψη αυτή (4%).

Κατά την εκτέλεση της εντολής “crosstabulation” διαπιστώνεται ότι δεν πληρούνται οι κάποιες προϋποθέσεις, όποτε και επιλέγεται να διερευνηθεί η συσχέτιση με το μη παραμετρικό τεστ Kruskal-Wallis, αφού οι κατηγορικές μεταβλητές διαθέτουν περισσότερες από δύο κατηγορίες δεδομένων. Ο δείκτης σημαντικότητας καταδεικνύει ότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο μεταβλητών, κάτι που σημαίνει ότι η πολυγλωσσική ικανότητα των νηπιαγωγών στην Ελλάδα δεν φαίνεται να επηρεάζει τις αντιλήψεις τους και θέσεις για την εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας.

Πίνακας 4: Συσχέτιση πολυγλωσσικής ικανότητας νηπιαγωγών- αντιλήψεις σχετικά με την εισαγωγή της εκμάθησης αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο νηπιαγωγείο.

Απόψεις Νηπιαγωγών	Εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο νηπιαγωγείο.						
	N	Συμφωνώ απολύτως	Συμφωνώ	Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απολύτως	Total
Πολυγλωσσική Ικανότητα νηπιαγωγών	fi%						
Καμία Ξένη Γλώσσα	N	0	1	3	4	0	8
	fi%	0,0%	2,0%	6,0%	8,0%	0,0%	16,0%
Μία Ξένη Γλώσσα	N	1	15	6	6	0	28
	fi%	2,0%	30,0%	12,0%	12,0%	0,0%	56,0%
Δύο Ξένες Γλώσσες	N	0	4	4	4	0	12
	fi%	0,0%	8,0%	8,0%	8,0%	0,0%	24,0%
Τρεις Ξένες Γλώσσες	N	0	2	0	0	0	2
	fi%	0,0%	4,0%	0,0%	0,0%	0,0%	4,0%
Total	N	1	22	13	14	0	50
	fi%	2,0%	44,0%	26,0%	28,0%	0,0%	100%

Παράλληλα, εξετάστηκε αν η πολυγλωσσική ικανότητα των νηπιαγωγών-υποκειμένων της έρευνας αποτελεί παράγοντα που επηρεάζει την άποψή τους για το αν η εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας θα βοηθήσει μελλοντικά μια πιο εύκολη προσέγγιση άλλων ξένων γλωσσών (Πίνακας 5). Όπως καταδεικνύεται από τη συσχέτιση, και πάλι το μεγαλύτερο ποσοστό απόλυτης συμφωνίας (12%), συμφωνίας (24%) αλλά και ουδετερότητας ως προς την άποψη αυτή φαίνεται να εκφράζεται από τις συμμετέχουσες νηπιαγωγούς που επικοινωνούν σε μια μόνο ξένη γλώσσα, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό διαφωνίας τοις τάξεως του 6% φαίνεται να εκδηλώνεται από τις νηπιαγωγούς που επικοινωνούν σε δύο ξένες γλώσσες. Καμία είτε ουδέτερη είτε αρνητική στάση δεν εκφράζεται και πάλι από τις νηπιαγωγούς που επικοινωνούν σε τρεις ξένες γλώσσες.

Η εντολή crossabulation εντοπίζει παραβίαση των προϋποθέσεων, οπότε και επιχειρείται συγχώνευση κελιών και για τις δύο μεταβλητές. Ο Pearson Chi-Square «απαντάει» με $\text{sig} > 0,05$,

οπότε θεωρούμε ότι οι δύο αυτές μεταβλητές δρουν ανεξάρτητα, χωρίς η ικανότητα χρήσης πολλών γλωσσών πέρα από τη μητρική να επηρεάζει την άποψη των νηπιαγωγών για την ευκολία με την οποία θα κατακτήσουν τα νήπια στο μέλλον μια ξένη γλώσσα, εφόσον «διδασθούν» αγγλικά από την νηπιακή ηλικία και σε επίπεδο προσχολικής εκπαίδευσης.

Πίνακας 5: Συσχέτιση πολυγλωσσικής ικανότητας νηπιαγωγών- αντιλήψεις σχετικά με την εύκολη προσέγγιση ξένων γλωσσών στο μέλλον μέσα από την εκμάθηση αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο.

Απόψεις Νηπιαγωγών	Η εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας θα βοηθήσει μελλοντικά μια πιο εύκολη προσέγγιση άλλων ξένων γλωσσών.						
	N	Συμφωνώ απολύτως	Συμφωνώ	Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απολύτως	Total
Πολυγλωσσική Ικανότητα νηπιαγωγών	fi%						
Καμία Ξένη Γλώσσα	N	0	1	5	2	0	8
	fi%	0,0%	2,0%	10,0%	4,0%	0,0%	16,0%
Μία Ξένη Γλώσσα	N	6	12	8	2	0	28
	fi%	12,0%	24,0%	16,0%	4,0%	0,0%	56,0%
Δύο Ξένες Γλώσσες	N	2	2	5	3	0	12
	fi%	4,0%	4,0%	10,0%	6,0%	0,0%	24,0%
Τρεις Ξένες Γλώσσες	N	1	1	0	0	0	2
	fi%	2,0%	2,0%	0,0%	0,0%	0,0%	4,0%
Total	N	9	16	18	7	0	50
	fi%	18,0%	32,0%	36,0%	14,0%	0,0%	100%

Άξιο διερεύνησης θεωρήθηκε και το κατά πόσο οι νηπιαγωγοί που γνώριζαν την αγγλική γλώσσα συµμερίζονται την άποψη ότι η εισαγωγή της εκμάθησης μιας ξένης γλώσσας θα εµποδίσει τη σωστή θεµελίωση της µητρικής γλώσσας των νηπίων (Πίνακας 6). Από τα αποτελέσµατα της συσχέτισης διαφαίνεται ότι το µεγαλύτερο ποσοστό των συµµετεχουσών νηπιαγωγών (76%) κατέχουν την αγγλική γλώσσα, ενώ ένα µόλις 24% δεν γνωρίζει Αγγλικά. Το µεγαλύτερο ποσοστό διαφωνίας (34%) αλλά και απόλυτης διαφωνίας (6%) µε την άποψη ότι η εκµάθηση της αγγλικής γλώσσας από την νηπιακή ηλικία θα παρεµποδίσει τη σωστή θεµελίωση της µητρικής γλώσσας των νηπίων, φαίνεται ότι εκφράζεται από νηπιαγωγούς που

έχουν γνώσεις της αγγλικής γλώσσας. Από την ίδια κατηγορία νηπιαγωγών φαίνεται να προέρχεται και το μεγαλύτερο ποσοστό και ουδετερότητας (24%) αλλά και συμφωνίας (12%) με την άποψη αυτή, ενώ η περίπτωση απόλυτης συμφωνίας με την θέση αυτή τοις τάξεως του 2% εκφράζεται από συμμετέχουσες νηπιαγωγούς που δεν έχουν γνώσης της αγγλικής γλώσσας.

Λόγω της μη πλήρωσης των προϋποθέσεων κατά τον έλεγχο στο πλαίσιο του crosstabulation, επιλέχθηκε να διερευνηθεί το συγκεκριμένο ερώτημα με το μη παραμετρικό Mann-Whitney test, αφού η μια εκ των δύο μεταβλητών έχει δύο κατηγορίες δεδομένων, ενώ η άλλη αφορά διατακτικής κλίμακας μεταβλητή. Ο συντελεστής σημαντικότητας του τεστ αναδεικνύει την ανεξαρτησία μεταξύ των δύο μεταβλητών και την μη ύπαρξη σημαντικότητας ως προς τις κατανομές των τιμών. Οπότε η γνώση της αγγλικής γλώσσας των νηπιαγωγών του δείγματος δεν φαίνεται να ασκεί επίδραση στην αντίληψή της ότι η εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας θα αποτελέσει εμπόδιο στην κατάκτηση της μητρικής γλώσσας από την πλευρά των νηπίων.

Πίνακας 6: Συσχέτιση γνώσης αγγλικής γλώσσας νηπιαγωγών- αντιλήψεις ότι η εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας θα αποτελέσει εμπόδιο στην κατάκτηση της μητρικής γλώσσας των νηπίων.

Απόψεις Νηπιαγωγών	Εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο θα αποτελέσει εμπόδιο στη θεμελίωση της μητρικής γλώσσας.						
	N						
Γνώση Αγγλικής Γλώσσας	fi%	Συμφωνώ απολύτως	Συμφωνώ	Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απολύτως	Total
Με γνώση Αγγλικής Γλώσσας	N	0	6	12	17	3	38
	fi%	0,0%	12,0%	24,0%	34,0%	6,0%	76,0%
Χωρίς Γνώση Αγγλικής Γλώσσας	N	1	2	4	5	0	12
	fi%	2,0%	4,0%	8,0%	10,0%	0,0%	24,0%
Total	N	1	8	16	22	3	50
	fi%	2,0%	16,0%	32,0%	44,0%	6,0%	100%

Επιπρόσθετα, χρήσιμο κρίθηκε να διερευνηθεί κατά πόσο η γνώση της αγγλικής γλώσσας ασκεί επίδραση στις αντιλήψεις των νηπιαγωγών στην Ελλάδα για την εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο πρόγραμμα σπουδών του νηπιαγωγείου (Πίνακας 7). Μέσα από τον έλεγχο των συσχετίσεων προκύπτει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό συμφωνίας (38%) με την άποψη αυτή εκφράζεται από συμμετέχουσες

στην έρευνα νηπιαγωγούς που κατέχουν την αγγλική γλώσσα, ενώ το μικρότερο ποσοστό συμφωνίας (6%) από νηπιαγωγούς που δεν έχουν γνώσεις της αγγλικής γλώσσας. Ταυτόχρονα και το μεγαλύτερο ποσοστό διαφωνίας (18%) πάνω στην άποψη αυτή προέρχεται από νηπιαγωγούς που έχουν γνώσεις της αγγλικής γλώσσας, όπως επίσης και το αξιοσημείωτο ποσοστό του 20% που εκφράζει την ουδετερότητά του απέναντι στην εισαγωγή της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο νηπιαγωγείο. Το μικρό ποσοστό του 2% της απόλυτης συμφωνίας με το ζήτημα αυτό, προκύπτει από νηπιαγωγό που δεν κατέχει την αγγλική γλώσσα.

Διεξάγοντας έλεγχο με χ^2 ανεξαρτησίας διαπιστώνεται ότι οι απαιτούμενες προϋποθέσεις δεν πληρούνται παρά τις κάποιες συγχωνεύσεις που πραγματοποιήθηκαν στα κελιά, οπότε παρομοίως επιλέχθηκε το Mann-Whitney test για μη παραμετρικούς ελέγχους προκειμένου να αποσαφηνιστούν τα ερωτήματα. Τα αποτελέσματα του τεστ καταδεικνύουν ανεξαρτησία της μεταβλητής «γνώσης των αγγλικών» με τις απόψεις των νηπιαγωγών στην Ελλάδα για την εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στο σύγχρονο ελληνικό νηπιαγωγείο, αφού δεν φαίνεται να υφίσταται στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο αυτών μεταβλητών.

Πίνακας 7: Συσχέτιση γνώσης αγγλικής γλώσσας νηπιαγωγών- αντιλήψεις για την εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής ως γνωστικό αντικείμενο στο νηπιαγωγείο.

Απόψεις Νηπιαγωγών	Εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο νηπιαγωγείο.						
	N	Συμφωνώ απολύτως	Συμφωνώ	Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απολύτως	Total
Γνώση Αγγλικής Γλώσσας	fi%						
Με γνώση Αγγλικής Γλώσσας	N	0	19	10	9	0	38
	fi%	0,0%	38,0%	20,0%	18,0%	0,0%	76,0%
Χωρίς Γνώση Αγγλικής Γλώσσας	N	1	3	3	5	0	12
	fi%	2,0%	6,0%	6,0%	10,0%	0,0%	24,0%
Total	N	1	22	13	14	0	50
	fi%	2,0%	44,0%	26,0%	28,0%	0,0%	100%

Η μεταβλητή «υλικοτεχνική υποδομή» αποτελεί σίγουρα έναν παράγοντα που δεν μπορούσε να μη αποτελέσει αντικείμενο συσχετίσεων (Πίνακας 8). Συνεπώς, το κατά πόσο η επάρκεια ή

μη της υλικοτεχνικής υποδομής επηρεάζει την υποστήριξη την εισαγωγής της εκμάθησης μιας ξένης γλώσσας στο νηπιαγωγείο αποτέλεσε την επόμενη διερεύνηση που επιχειρήθηκε. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των συσχετίσεων προκύπτει ότι μόνο οι σχολικές μονάδες του 26% των ερωτηθέντων νηπιαγωγών διαθέτουν επαρκή υλικοτεχνική υποδομή ικανή να υποστηρίξει την εισαγωγής της εκμάθησης μιας ξένης γλώσσας από την νηπιακή ηλικία, ενώ το υπόλοιπο 74% των σχολικών μονάδων των συμμετεχουσών νηπιαγωγών δεν φαίνεται να διαθέτουν τέτοια υποδομή. Ο έλεγχος των συσχετίσεων καταδεικνύει ακριβώς ίδια ποσοστά (26%) συμφωνίας και διαφωνίας των ερωτηθέντων με την άποψη περί εισαγωγής μιας ξένης γλώσσας στο νηπιαγωγείο, τα οποία εκφράζονται από νηπιαγωγούς των οποίων οι σχολικές μονάδες δεν διαθέτουν την απαιτούμενη υλικοτεχνική υποδομή. Τα μικρότερα ποσοστά απόλυτης συμφωνίας (2%), αλλά και διαφωνίας (2%) φαίνεται ότι εκφράζονται από ερωτηθείσες των οποίων οι σχολικές μονάδες διαθέτουν το σχετικό υλικοτεχνικό υπόβαθρο. Σημαντικό ποσοστό της τάξεως του 22% εκφράζει την ουδετερότητά του απέναντι στην υποστήριξη της εισαγωγής μιας ξένης γλώσσας στο νηπιαγωγείο.

Επιλέχθηκε και στην περίπτωση αυτή το μη παραμετρικό Mann-Whitney Test, λόγω της μη πλήρωσης των προϋποθέσεων κατά το χ^2 έλεγχο ανεξαρτησίας. Ο συντελεστής σημαντικότητας αποκαλύπτει εξάρτηση μεταξύ των δύο αυτών μεταβλητών καταδεικνύοντας την ύπαρξη στατιστικά σημαντικής διαφοράς ανάμεσα στην υλικοτεχνική υποδομή της σχολικής μονάδας και των απόψεων των νηπιαγωγών στην Ελλάδα περί της εισαγωγής της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στο σύγχρονο ελληνικό νηπιαγωγείο, καταδεικνύοντας ότι οι συνθήκες υλικοτεχνικής υποδομής σίγουρα είναι παράγοντας που επηρεάζει τις αντιλήψεις των νηπιαγωγών για την υποστήριξη της εισαγωγής μια ξένης γλώσσας σε προσχολικό επίπεδο εκπαίδευσης.

Πίνακας 8: Συσχέτιση ύπαρξης υλικοτεχνικής υποδομής-αντιλήψεις σχετικά με την εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας στο νηπιαγωγείο.

Απόψεις Νηπιαγωγών	Εισαγωγή της εκμάθησης μιας ξένης γλώσσας στο νηπιαγωγείο.						
	N	Συμφωνώ απολύτως	Συμφωνώ	Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απολύτως	Total
Υλικό-τεχνική Υποδομή	f%						
Υπάρχει	N	1	10	1	1	0	13
	f%	2,0%	20,0%	2,0%	2,0%	0,0%	26,0%
Δεν υπάρχει	N	0	13	11	13	0	37
	f%	0,0%	26,0%	22,0%	26,0%	0,0%	74,0%

Total	N	1	23	12	14	0	50
	fi%	2,0%	46,,0%	24,0%	28,0%	0,0%	100%

Κατά τον ίδιο τρόπο διερευνήθηκε και σε ποιο βαθμό οι οικονομικές συνθήκες μιας σχολικής μονάδας μπορούν να αποτελέσουν παράγοντα που επηρεάζει τις θέσεις των νηπιαγωγών στην Ελλάδα σχετικά με την εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο σύγχρονο ελληνικό νηπιαγωγείο (Πίνακας 9).

Μέσα από τη συσχέτιση των δύο μεταβλητών προκύπτει ότι το 68% των ερωτηθέντων νηπιαγωγών θεωρεί τις οικονομικές συνθήκες της σχολικής μονάδας ως παράγοντα που επηρεάζει αρνητικά την πιθανότητα εισαγωγής της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο νηπιαγωγείο, ενώ το 32% δεν συμφωνεί με τη συγκεκριμένη θέση. Αναλυτικότερα, τα υψηλότερα ποσοστά συμφωνίας (30%), ουδετερότητας (18%), αλλά και διαφωνίας (20%) ως προς την πιθανότητα εισαγωγής της εκμάθησης των αγγλικών στο νηπιαγωγείο προκύπτουν από συμμετέχουσες νηπιαγωγούς που θεωρούν τις οικονομικές συνθήκες μιας σχολικής μονάδας ανασταλτικό παράγοντα μιας τέτοιας προοπτικής, ενώ τα χαμηλότερα αντίστοιχα ποσοστά (14%-8%-8%) φαίνεται να εκφράζονται από τα υποκείμενα της έρευνας που δεν θεωρούν τις οικονομικές συνθήκες ως σημαντικό παράγοντα επιρροής.

Τα αποτελέσματα του Mann-Whitney test καταδεικνύουν μια ανεξαρτησία μεταξύ των δύο μεταβλητών και άρα τη μη ύπαρξη στατιστικά σημαντικής διαφοράς και συνεπώς αλληλοσύνδεσης ανάμεσα στις οικονομικές συνθήκες του νηπιαγωγείου και στο βαθμό που αυτές επηρεάζουν τις απόψεις των νηπιαγωγών σχετικά με την εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στην προσχολική εκπαίδευση της χώρας μας.

Πίνακας 9: Συσχέτιση οικονομικών συνθηκών σχολικής μονάδας-αντιλήψεις σχετικά με την εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο νηπιαγωγείο.

Απόψεις Νηπιαγωγών	Εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο νηπιαγωγείο.						
	N	Συμφωνώ απολύτως	Συμφωνώ	Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απολύτως	Total
Οικονομικές Συνθήκες	fi%						
Παράγοντας που επηρεάζει	N	0	15	9	10	0	34
	fi%	0,0%	30,0%	18,0%	20,0%	0,0%	68,0%

Παράγοντας που δεν επηρεάζει	N	1	7	4	4	0	16
	fi%	2,0%	14,0%	8,0%	8,0%	0,0%	32,0%
Total	N	1	22	13	14	0	50
	fi%	2,0%	44,0%	26,0%	28,0%	0,0%	100%

Τοιουτοτρόπως, επιχειρήθηκε να διερευνηθεί σε ποιο βαθμό η πιστοποιημένη γνώση μιας ξένης γλώσσας ως τεκμήριο ικανότητας για τη «διδασκαλία» της επηρεάζει τις απόψεις των νηπιαγωγών στην Ελλάδα για την εισαγωγή της εκμάθησης των αγγλικών ως γνωστικό αντικείμενο στο σύγχρονο ελληνικό νηπιαγωγείο (Πίνακας 10). Από τον έλεγχο των συσχετίσεων καταδεικνύεται ότι το 70% των συμμετεχόντων στην έρευνα νηπιαγωγών θεωρεί την πιστοποιημένη γνώση της αγγλικής γλώσσας αναγκαία συνθήκη για την εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο, ενώ το 30% δεν θεωρεί την αποδεδειγμένη γνώση απαραίτητη. Το μεγαλύτερο ποσοστό συμφωνίας (32%) με την εισαγωγή των αγγλικών στο νηπιαγωγείο φαίνεται να προέρχεται από νηπιαγωγούς που κρίνουν την αναγκαιότητα μιας πιστοποιημένης γνώσης των αγγλικής γλώσσας απαραίτητη, ενώ και τα μεγαλύτερα ποσοστά ουδετερότητας (18%), αλλά και διαφωνίας (18%) προς τη θέση αυτή φαίνεται και πάλι να προκύπτει από τη συγκεκριμένη κατηγορία νηπιαγωγών. Τα χαμηλότερα ποσοστά συμφωνίας (12%), ουδετερότητας (4%), αλλά και διαφωνίας (10%) φαίνεται να εκφράζουν οι συμμετέχουσες νηπιαγωγοί που δεν θεωρούν μια τέτοια πιστοποίηση της γνώσης προϋπόθεση για την εισαγωγή της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο νηπιαγωγείο. Ένα ελάχιστο ποσοστό (2%) απόλυτης συμφωνίας αντιπροσωπεύεται από τις εκπαιδευτικούς που κρίνουν την αποδεδειγμένη γνώση της αγγλικής γλώσσας απαραίτητη για τη διδασκαλία της αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο.

Έπειτα από έλεγχο των προϋποθέσεων, και εφόσον συγχωνεύτηκαν κατηγορίες κελιών, προκειμένου να χρησιμοποιηθεί το χ^2 ανεξαρτησίας, κάτι τέτοιο δεν ήταν εφικτό, οπότε και το ερώτημα ελέγχθηκε μη παραμετρικά, με το Mann-Whitney test για συσχέτιση μιας μεταβλητή με δύο κατηγορίες δεδομένων με μια διατακτική μεταβλητή. Το αποτέλεσμα του test καταδεικνύει την ύπαρξη ανεξαρτησίας μεταξύ των δύο μεταβλητών, οπότε και η πιστοποιημένη γνώση μιας ξένης γλώσσας ως «εχέγγυο» για την «διδασκαλία» της στην τάξη του νηπιαγωγείου, δεν φαίνεται να ασκεί επίδραση στις απόψεις των νηπιαγωγών που συμμετείχαν στην έρευνα σχετικά με την εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας από την προσχολική βαθμίδα εκπαίδευσης.

Πίνακας 10: Συσχέτιση πιστοποίησης γνώσης αγγλικής γλώσσας-αντιλήψεις εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο νηπιαγωγείο.

Απόψεις Νηπιαγωγών	Εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο νηπιαγωγείο.						
	N	Συμφωνώ απολύτως	Συμφωνώ	Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απολύτως	Total
Πιστοποιημένη Γνώση Αγγλικής Γλώσσας	fi%						
Απαραίτητη	N	1	16	9	9	0	35
	fi%	2,0%	32,0%	18,0%	18,0%	0,0%	70,0%
Όχι απαραίτητη	N	0	6	4	5	0	15
	fi%	0,0%	12,0%	8,0%	10,0%	0,0%	30,0%
Total	N	1	22	13	14	0	50
	fi%	2,0%	44,0%	26,0%	28,0%	0,0%	100%

Με έλεγχο ανεξαρτησίας χ^2 αναζητήθηκε η απάντηση στο ερευνητικό ερώτημα που αφορούσε στο κατά πόσο τα πολυπληθή τμήματα επιδρούν ανασταλτικά στην υποστήριξη της ένταξης των αγγλικών ως γνωστικό αντικείμενο στο σύγχρονο ελληνικό νηπιαγωγείο (Πίνακας 11). Μια συσχέτιση των σχετικών μεταβλητών αναδεικνύει ένα 64% των ερωτηθέντων νηπιαγωγών να θεωρεί τα πολυπληθή τμήματα των νηπιακών τάξεων ως αρνητικό παράγοντα για την εισαγωγή της αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο και ένα 36% να τα θεωρεί ως παράγοντα που αφήνει ανεπηρέαστη μια τέτοια προοπτική. Τα μεγαλύτερα ποσοστά συμφωνίας (26%) με την εισαγωγή της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο σε μαθητές νηπιακής ηλικίας φαίνεται να εκφράζεται από τις συμμετέχουσες νηπιαγωγούς που θεωρούν τα πολυπληθή τμήματα παράγοντα που ενεργεί ανασταλτικά σε μια τέτοια εξέλιξη, ενώ τα χαμηλότερα ποσοστά διαφωνίας (12%) προς τη θέση αυτή αντιπροσωπεύουν νηπιαγωγούς που δεν θεωρούν τα πολυπληθή τμήματα παράγοντα που ασκεί αρνητική επιρροή σε μια τέτοια πιθανότητα. Υψηλότερα ποσοστά ουδετερότητας (10%) αλλά και διαφωνίας (8%) φαίνεται να εκφράζονται επίσης από νηπιαγωγούς που αντιλαμβάνονται τα πολυπληθή τμήματα των νηπιαγωγείων ως αρνητική συνθήκη προς την εισαγωγή της αγγλικής γλώσσας σε αυτά.

Έπειτα από συγχώνευση της διατακτικής μεταβλητής σε τρεις πλέον κατηγορίες, χωρίς να αλλοιώνεται το περιεχόμενο των δεδομένων, ώστε να ικανοποιηθούν τα προαπαιτούμενα, ο έλεγχος ανεξαρτησίας απέδειξε ότι οι δύο συσχετιζόμενες μεταβλητές δρουν ανεξάρτητα, χωρίς να επηρεάζει η μια την άλλη και απαντώντας τελικά ότι τα μεγάλα τμήματα στις σχολικές

μονάδες προσχολικής εκπαίδευσης της χώρας δεν φαίνεται να επηρεάζουν τις απόψεις των νηπιαγωγών για το αν το νηπιαγωγείο μπορεί να υποστηρίξει την εισαγωγή της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο σύγχρονο ελληνικό νηπιαγωγείο.

Πίνακας 11: Συσχέτιση συνθήκης πολυπληθών τμημάτων-αντιλήψεις για την εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο νηπιαγωγείο.

Απόψεις Νηπιαγωγών	Εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο νηπιαγωγείο.						
	N	Συμφωνώ απολύτως	Συμφωνώ	Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απολύτως	Total
Πολυπληθή Τμήματα	fi%						
Παράγοντας που επηρεάζει	N	1	13	10	8	0	32
	fi%	2,0%	26,0%	20,0%	16,0%	0,0%	64,0%
Παράγοντας που δεν επηρεάζει	N	0	9	3	6	0	18
	fi%	0,0%	18,0%	6,0%	12,0%	0,0%	36,0%
Total	N	1	22	13	14	0	50
	fi%	2,0%	44,0%	26,0%	28,0%	0,0%	100%

Τέλος, προς αυτή την κατεύθυνση κινήθηκε και η διερεύνηση του επόμενου ερωτήματος έχοντας αυτή τη φορά ως ανεξάρτητη μεταβλητή την ύπαρξη ή μη επιστημονικής κατάρτισης των νηπιαγωγών στην Ελλάδα (Πίνακας 12). Από το σχετικό έλεγχο των συσχετιζόμενων μεταβλητών προκύπτει ότι 50% των ερωτηθέντων νηπιαγωγών θεωρεί ότι διαθέτει επαρκή επιστημονική κατάρτιση, ώστε να υποστηρίξει μια πιθανή εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο νηπιαγωγείο, ενώ το υπόλοιπο 50% είναι αντίθετο προς μια τέτοια άποψη. Το μεγαλύτερο ποσοστό συμφωνίας (32%) με μια πιθανή εισαγωγή των αγγλικών στο νηπιαγωγείο φαίνεται να προκύπτει από συμμετέχουσες νηπιαγωγούς που θεωρούν ότι διαθέτουν επαρκή επιστημονικά εφόδια για να στηρίξουν ένα τέτοιο εγχείρημα, ενώ τα μεγαλύτερα ποσοστά διαφωνίας (22%) φαίνεται να προκύπτουν από νηπιαγωγούς δεν θεωρούν τους εαυτούς τους επιστημονικά «οχυρωμένους». Το υψηλότερο ποσοστό διαφωνίας (6%), αλλά και το χαμηλότερο συμφωνίας (12%) με την εισαγωγή της αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο φαίνεται ότι αντιπροσωπεύεται από τις συμμετέχουσες νηπιαγωγούς που δεν αισθάνονται επαρκώς καταρτισμένες να υποστηρίξουν μια τέτοια

προοπτική.

Για να διαπιστωθεί κατά πόσο ένας τέτοιος παράγοντας επηρεάζει τις αντιλήψεις των νηπιαγωγών για το κατά πόσο η δομή του νηπιαγωγείου μπορεί να υποστηρίξει την εισαγωγή της αγγλικής γλώσσας στο σύγχρονο ελληνικό νηπιαγωγείο, χρησιμοποιήθηκε για ακόμα μια φορά ο έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 . Ύστερα από τις απαιτούμενες συγχωνεύσεις προκειμένου να πληρείται το κριτήριο του 25% των κελιών, ο Pearson Chi-Square απαντάει ότι οι δύο υπό έλεγχο μεταβλητές τελούν υπό ανεξαρτησία, άρα δεν φαίνεται η επιστημονική κατάρτιση των νηπιαγωγών να αποτελεί παράγοντα που να μπορεί να επηρεάσει την αντίληψή της για το αν το ελληνικό νηπιαγωγείο μπορεί να υποστηρίξει την εισαγωγή της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στους κόλπους του.

Πίνακας 12: Συσχέτιση ύπαρξης επιστημονικής κατάρτισης νηπιαγωγών-αντιλήψεις σχετικά με την εισαγωγή της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο νηπιαγωγείο.

Απόψεις Νηπιαγωγών	Εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο νηπιαγωγείο.						
	N	Συμφωνώ απολύτως	Συμφωνώ	Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απολύτως	Total
Επιστημονική κατάρτιση για τη διδασκαλία Αγγλικών	f _i %						
Ναι	N	0	16	6	3	0	25
	f _i %	0.0%	32.0%	12.0%	6.0%	0.0%	50.0%
Όχι	N	1	6	7	11	0	25
	f _i %	2.0%	12.0%	14.0%	22.0%	0.0%	50.0%
Total	N	1	22	13	14	0	50
	f _i %	2.0%	44.0%	26.0%	28.0%	0.0%	100%

Εν ολίγοις, λοιπόν, μέσα από τον έλεγχο των συσχετίσεων συγκεκριμένων μεταβλητών, αναδεικνύεται ότι σχετικά με την πολυγλωσσική ικανότητα των συμμετεχουσών στην έρευνα νηπιαγωγών, την ικανότητά της δηλαδή να χρησιμοποιεί περισσότερες από δύο γλώσσες πέραν την μητρικής της σε διάφορες επικοινωνιακές καταστάσεις, φαίνεται ότι αυτή δεν επηρεάζει τις αντιλήψεις τους αναφορικά με την εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας από την

προσχολική βαθμίδα εκπαίδευσης, αλλά και ούτε την θέση ότι η εισαγωγή της εκμάθησης μιας ξένης γλώσσας από το νηπιαγωγείο θα διευκολύνει μελλοντικά την γνωστική προσέγγιση και άλλων ξένων γλωσσών. Εστιάζοντας συγκεκριμένα στην ικανότητα χρήσης μόνο της αγγλικής γλώσσας από την μεριά των νηπιαγωγών και συσχετίζοντας την παράμετρο αυτή με τις αντιλήψεις των νηπιαγωγών για την εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας από τη νηπιακή ηλικία, διαπιστώνεται ότι αυτές λειτουργούν ανεξάρτητα. Έτσι, η γνώση των Αγγλικών από την πλευρά των νηπιαγωγών δεν φαίνεται να ασκεί επίδραση στην άποψη τους για την ένταξη της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στο σύγχρονο ελληνικό νηπιαγωγείο.

Επιπλέον, σχετικά με την άποψη του κατά πόσο η εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας θα επηρεάσει την θεμελίωση της μητρική γλώσσας, αναδεικνύεται ότι η ικανότητα χρήσης της αγγλικής γλώσσας δεν φαίνεται να αποτελεί παράγοντα που επιδρά στη διαμόρφωση μιας τέτοιας θέσης από την πλευρά των νηπιαγωγών στην Ελλάδα. Εν συνεχεία, γίνεται μια προσπάθεια διερεύνησης παραγόντων που πιθανόν να επηρεάζουν την άποψη των νηπιαγωγών της χώρας για την εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο από την προσχολική ηλικία. Σε αυτούς τους παράγοντες συγκαταλέγονται η υλικοτεχνική υποδομή των σχολικών μονάδων, οι οικονομικές συνθήκες που επικρατούν σε αυτές, καθώς και η πιστοποιημένη γνώση των αγγλικών ως προσόν επάρκειας για τη «διδασκαλία» της συγκεκριμένης γλώσσας. Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι ενώ ο το υλικοτεχνικό υπόβαθρο μιας σχολικής μονάδας φαίνεται να επηρεάζει τον τρόπο που οι νηπιαγωγοί της χώρας μας βλέπουν μια πιθανή εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας σε προσχολικό επίπεδο, οι οικονομικές συνθήκες και η πιστοποιημένη γνώση της αγγλικής γλώσσας δεν φαίνεται να επηρεάζουν μια τέτοια αντίληψη.

Επιπρόσθετα, εξετάζοντας παράγοντες, όπως τα πολυπληθή τμήματα των δημόσιων νηπιαγωγείων και πόσο αυτά επηρεάζουν τις αντιλήψεις τους περί υποστήριξης της εισαγωγής της εκμάθησης των Αγγλικών ως γνωστικό αντικείμενο στο σύγχρονο Ελληνικό νηπιαγωγείο, διαπιστώνεται ότι ουδεμία εξάρτηση δεν φαίνεται να υφίσταται μεταξύ των δύο αυτών μεταβλητών. Οπότε, ούτε τα πολυπληθή τμήματα δεν φαίνεται να επηρεάζουν τις σχετικές απόψεις των νηπιαγωγών στην Ελλάδα.

5. Συζήτηση-Συμπέρασμα

Μέσα από τη συγκεκριμένη έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε δημόσια νηπιαγωγεία της χώρας, αποτυπώθηκαν οι αντιλήψεις του δείγματος των εν ενεργεία νηπιαγωγών στην Ελλάδα σχετικά με την εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο σύγχρονο ελληνικό νηπιαγωγείο, αρκετά πριν την θεσμική εφαρμογή της και την καθολική της πλέον ισχύ σε όλα τα νηπιαγωγεία της επικράτειας. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν είναι αρκετά ενδιαφέροντα και αποκαλυπτικά σχετικά με το πως ένα τέτοιο εγχείρημα υπήρχε στο σκεπτικό των νηπιαγωγών της χώρας και κατά πόσο τύγχανε ευρείας αποδοχής, μια χρονική περίοδο μάλιστα που η καθολική εφαρμογή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στους κόλπους της προσχολικής εκπαίδευσης απείχε κατά πολύ από την εκπαιδευτική

πραγματικότητα.

Πριν προχωρήσουμε όμως σε μια συζήτηση γύρω από τα συμπεράσματα της παρούσας έρευνας, οφείλουμε να αναφέρουμε συνοπτικά και κάποιους παράγοντες που λειτούργησαν περιοριστικά στην εκπόνηση της συγκεκριμένης έρευνας. Σε αυτούς τους παράγοντες σίγουρα συγκαταλέγεται ο χαμηλός αριθμός συμμετεχόντων νηπιαγωγών που οδήγησε σε ένα όχι και τόσο ικανοποιητικό δείγμα συγκριτικά με το αρχικά σχεδιασμό μας. Κύριος λόγος της συγκεκριμένης εξέλιξης υπήρξε η ελλιπής ανταπόκριση των νηπιαγωγών στο κάλεσμα για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου της έρευνας. Επιπρόσθετα, στους περιοριστικούς παράγοντες δεν θα μπορούσαμε να παραλείψουμε να αναφέρουμε την απουσία χρήσης ποιοτικών μεθόδων ανάλυσης των δεδομένων, όπως η χρήση συνεντεύξεων, ώστε να εξασφαλιστεί μεγαλύτερη εγκυρότητα των αποτελεσμάτων μέσω μιας μεικτής μεθόδου ανάλυσης των δεδομένων που θα ευνοούσε την τριγωνοποίησή τους. Ο λόγος που δεν επεκτάθηκε η αρχική έρευνα και στην ανάλυση ποιοτικών δεικτών μέσα από τη διεξαγωγή συνεντεύξεων ήταν το γεγονός ότι αμέσως μετά τη συλλογή και διαχείριση των ποσοτικών δεδομένων και τη διεξαγωγή κάποιων πρωταρχικών συμπερασμάτων σε επίπεδο περιγραφικής στατιστικής ανάλυσης, ακολούθησε η εποχή της πανδημίας και στη χώρα μας, κάτι που έκανε εξαιρετικά δύσκολη την άμεση επαφή μας με νηπιαγωγούς για τη διεξαγωγή σχετικών συνεντεύξεων. Παράλληλα, η χρήση των εξ αποστάσεως εργαλείων επικοινωνίας (σύγχρονης και ασύγχρονης) δεν ήταν στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο τόσο διαδεδομένα όσο είναι σήμερα, ώστε να χρησιμοποιηθούν προς αυτό το σκοπό. Οπότε, αρκεστήκαμε σε δεδομένα και συμπεράσματα που προέκυψαν μόνο από ποσοτικές τεχνικές ανάλυσης, τόσο σε περιγραφικό, όσο και σε επαγωγικό επίπεδο ανάλυσης.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν αρχικά σε επίπεδο περιγραφικής ανάλυσης, αλλά και τα αποτελέσματα που προέκυψαν σε αυτή τη βάση, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι σε γενικές γραμμές οι νηπιαγωγοί το συγκεκριμένου δείγματος φαίνεται να αποδέχονται την άποψη της εισαγωγής της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στο σύγχρονο δημόσιο νηπιαγωγείο και μια πιθανή (για τα τότε δεδομένα) ένταξη της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο πρόγραμμα σπουδών της προσχολικής εκπαίδευσης, αφού θεωρούν τα νήπια γνωστικά ώριμα για να κατακτήσουν μια ξένη γλώσσα σε επίπεδο προσχολικής εκπαίδευσης και το νηπιαγωγείο έναν «χώρο», όπου θα μπορούσε να προσεγγιστεί «διδασκτικά» μια ξένη γλώσσα. Παράλληλα, δεν θεωρούν ότι μια πιθανή εισαγωγή της εκμάθησης των αγγλικών σε προσχολικό πλαίσιο θα μπορούσε να αποτελέσει εμπόδιο στην κατάκτηση της μητρικής γλώσσας των νηπίων, καθώς και να οδηγήσει σε σχολειοποίηση του θεσμού του νηπιαγωγείου. Και ενώ οι περισσότερες νηπιαγωγοί συνηγορούν υπέρ της έλλειψης υλικοτεχνικών υποδομών, ως μη ιδανικής συνθήκη προώθησης ενός τέτοιου εκπαιδευτικού εγχειρήματος, ταυτόχρονα διχάζονται οι απόψεις τους ως προς την επιστημονική τους κατάρτιση, προκειμένου να υποστηρίξουν και πρακτικά μια τέτοια καινοτομία. Να αναφερθεί στο σημείο αυτό ότι η παρούσα έρευνα διεξήχθη μια εποχή, όπου στους εκπαιδευτικούς δεν δίνονταν η δυνατότητα τόσων επιμορφωτικών ευκαιριών, όσο τους δίνεται στις μέρες μας, ύστερα από την επικράτηση των εξ αποστάσεων δυνατοτήτων κατάρτισης στη μετά-covid

εποχή. Επίσης, αξίζει να επισημανθεί ότι τη θεσμική εφαρμογή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο ακολούθησε μια στοχευμένη και απόλυτα κατατοπιστική επιμορφωτική παρέμβαση από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ) για το συγκεκριμένο εγχείρημα. Τη συγκεκριμένη μαζική επιμόρφωση παρακολούθησαν πλήθος εκπαιδευτικών, τόσο νηπιαγωγών, όσο και εκπαιδευτικών αγγλικής γλώσσας, προκειμένου να καταρτιστούν θεωρητικά και πρακτικά πριν αναλάβουν να «στηρίξουν» μια τέτοια καινοτομία στις σχολικές τάξεις. Η επιμορφωτική αυτή παρέμβαση εξακολουθεί να υλοποιείται και συνεχίζει να κατατοπίζει σχετικά την εκπαιδευτική κοινότητα που εμπλέκεται σε ένα τέτοιο καινοτόμο εγχείρημα, καλύπτοντας προς το παρόν την αναγκαιότητα για συνεχή κατάρτιση και εκπαίδευση των «επίμαχων» εκπαιδευτικών κλάδων (ΠΕ60 & ΠΕ06).

Προχωρώντας ωστόσο τη διερεύνηση και σε ένα ευρύτερο επίπεδο ανάλυσης μέσα από την συνεξέταση αλληλεπιδράσεων ορισμένων επίμαχων μεταβλητών, διαπιστώνεται ότι η αντίληψη των νηπιαγωγών σχετικά με την εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στο νηπιαγωγείο δεν φαίνεται να επηρεάζεται ούτε από την πολυγλωσσική ικανότητά τους, ούτε από τη ικανότητα χρήσης συγκεκριμένα της αγγλικής γλώσσας, ούτε από την πιστοποιημένη γνώση της γλώσσας αυτής από την πλευρά τους, αλλά ούτε και από τις οικονομικές συνθήκες στις οποίες περιέρχονται οι προσχολικές μονάδες. Παράλληλα, αναδεικνύεται ότι η πολυγλωσσική ικανότητα των νηπιαγωγών στην Ελλάδα αφήνει ανεπηρέαστη την αντίληψή τους ότι μέσα από την εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας στην προσχολική εκπαίδευση τίθενται οι βάσεις για την μελλοντική κατάκτηση και άλλων ξένων γλωσσών με σχετικά μεγαλύτερη άνεση και ευκολία, ενώ η συγκεκριμένη έρευνα, ως προς την ικανότητα χρήσης της αγγλικής γλώσσας από την πλευρά των εκπαιδευτικών λειτουργών, καταλήγει, ότι δεν φαίνεται αυτή να είναι παράγοντας που να ασκεί επίδραση στην άποψη περί εισαγωγής του «γνωστικού αντικείμενου» της αγγλικής γλώσσας στην προσχολική βαθμίδα εκπαίδευσης.

Επιπλέον, το υλικότεχνικό υπόβαθρο φαίνεται να επιδρά στον τρόπο που αντιμετωπίζουν οι εν ενεργεία νηπιαγωγοί της χώρας, μια πιθανή, για τα δεδομένα, εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στην προσχολική εκπαίδευση, καταδεικνύοντας πως ο παράγοντας αυτός πιθανόν να πυροδοτεί και γενικότερους ενδοιασμούς των νηπιαγωγών απέναντι στο συγκεκριμένο εγχείρημα, αλλά και απέναντι σε κάθε είδους εκπαιδευτική καινοτομία και αλλαγή. Μια τέτοια επίδραση του παράγοντα «υλικότεχνική υποδομή» στις αντιλήψεις των νηπιαγωγών του δείγματος, ίσως και να εξηγεί καλύτερα την με μικρή στατιστική διαφορά υπερτέρηση της άποψης περί εισαγωγής της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στα προγράμματα σπουδών για την προσχολική εκπαίδευση στο γενικότερο σύνολο του δείγματος.

Επιπλέον, η διατύπωση της άποψης σχετικά με το κατά πόσο το σύγχρονο ελληνικό νηπιαγωγείο μπορεί να υποστηρίξει την εισαγωγή της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο, δεν εμφανίζεται να λαμβάνει υπόψη της παράγοντες όπως, τα πολυπληθή τμήματα, συνήθης συνθήκη των σχολικών μονάδων τα τελευταία χρόνια, αλλά και την επιστημονική κατάρτιση των νηπιαγωγών σχετικά με την «διδασκαλία» και εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας από την προσχολική βαθμίδα εκπαίδευσης.

Τέλος, συνοψίζοντας, το αρχικό ζητούμενο της έρευνας σχετικά με την αποτύπωση των αντιλήψεων των εν ενεργεία νηπιαγωγών στην Ελλάδα για την εισαγωγή της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο, απαντήθηκε, με τις συμμετέχουσες νηπιαγωγούς, από τη μία, να εκφράζουν οριακά θετικές στάσεις για τη συγκεκριμένη καινοτομία, και από την άλλη, αρκετά μεγάλο ποσοστό αντιμετωπίζει μια τέτοια προσπάθεια και προοπτική με σχετικό σκεπτικισμό, διστακτικότητα και μετριοπάθεια. Όπως επισημαίνεται και από τη συγκεκριμένη έρευνα, ανάμεσα στους παράγοντες που δύνανται να επιδρούν τις απόψεις των συμμετεχουσών στην έρευνα νηπιαγωγών, η έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής είναι τελικά αυτή που φαίνεται να επηρεάζει τις απόψεις τους σχετικά με την πιθανότητα της καινοτομία εισαγωγής της αγγλικής γλώσσας ως γνωστικό αντικείμενο στα νηπιαγωγεία της χώρας μας. Οι συνθήκες λοιπόν που αντιμετωπίζανε, αλλά και συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν στο ελληνικό, δημόσιο νηπιαγωγείο αναφορικά με τις υλικοτεχνικές και πάσης φύσεως ελλείψεις, δρα ανασταλτικά σε μια ευρύτερη αποδοχή του υπό πραγμάτευση ζητήματος από την πλευρά των νηπιαγωγών του δείγματος. Οι δεδομένες συνθήκες των νηπιαγωγείων ως προς την υλικοτεχνικό τους υπόβαθρο και η σύγχρονη οικονομική «δυσπραγία» στην οποία έχουν περιέλθει, δεν είναι ευνοϊκές προς την καθολικότερη αποδοχή του συγκεκριμένου ζητήματος, συνιστώσες που σίγουρα θα πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη στο μέλλον, ώστε να δημιουργηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις και δυνατότητες για την ενσωμάτωση οποιουδήποτε νεοτερισμού και καινοτομίας στα δημόσια νηπιαγωγεία της χώρας μας.

Σίγουρα η επίσημη θεσμοθέτηση της εισαγωγής της αγγλικής γλώσσας και στο νηπιαγωγείο, αλλά και η μετέπειτα, συντονισμένη επιμόρφωση των εμπλεκόμενων εκπαιδευτικών (ΠΕ60 & ΠΕ06) που υλοποιήθηκε από τους αρμόδιους φορείς, πυροδότησαν ένα πιο έντονο ενδιαφέρον της επιστημονικής και ακαδημαϊκής κοινότητας για τα αποτελέσματα που επιφέρει η εφαρμογή μιας τέτοιας καινοτομίας για τα ελληνικά δεδομένα, καθώς για τις απόψεις των εκπαιδευτικών που εμπλέκονται στην εφαρμογή της. Νέες έρευνες λοιπόν έρχονται στο προσκήνιο (Αλεξίου, 2023· Τσούπα, 2021· Αμβροσιάδου, 2023) και σίγουρα θα εξακολουθήσουν να έρχονται, προκειμένου να προσδιορίσουν εκ νέου και ύστερα από τη διάθεση εμπειρικών πλέον δεδομένων, τα αποτελέσματα από την εισαγωγή της αγγλικής γλώσσας στην προσχολική εκπαίδευση της χώρας, αλλά και τις σχετικές με αυτήν αντιλήψεις των εμπλεκόμενων εκπαιδευτικών.

Πιο συγκεκριμένα, πολύ πρόσφατη έρευνα, με ιδιαίτερα υψηλό δείγμα, η οποία χαρτογραφεί αντιλήψεις εκπαιδευτικών, συντονιστών εκπαιδευτικού έργου, αλλά και γονέων (Αλεξίου κ.ά., 2023) αναδεικνύει ότι όλοι οι συμμετέχοντες εκφράζουν πολύ θετικές απόψεις σε σχέση με όλες τις παραμέτρους των αντιλήψεων σχετικά με την εισαγωγή της αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο, παρόλο που αρχικά οι εκπαιδευτικοί αγγλικής γλώσσας φαίνονται γενικότερα να έχουν περισσότερο θετικές αντιλήψεις σε σχέση με τους νηπιαγωγούς. Στην πορεία όμως εφαρμογής της συγκεκριμένης καινοτομίας, αλλά και της διεξαγωγής της Β΄ φάσης της σχετικής επιμόρφωσης του ΙΕΠ, οι αντιλήψεις και των νηπιαγωγών φαίνεται να παρουσιάζουν θετικότερες τάσεις, κάτι που καθιστά αντιληπτό ότι η εμπειρία της εφαρμογής δεν μπορεί παρά να έχει μόνο θετικό πρόσημο. Αξίζει, ωστόσο να αναφερθεί ότι η συγκεκριμένη έρευνα δεν

αναδεικνύει την έλλειψη υλικοτεχνικών υποδομών ως παράγοντα που επηρεάζει αρνητικά τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων/ουσών ως προς τη σημασία της εισαγωγής μιας ξένης γλώσσας στην προσχολική ηλικία.

Στον αντίποδα, άλλη έρευνα (Τσούπα, 2021) με σχετικά ικανοποιητικό δείγμα συμμετοχής νηπιαγωγών, αλλά υλοποιημένη σε μια πρώιμη φάση της εφαρμογής (σχολικό έτος 2021-2022) της εισαγωγής της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο, αναδεικνύει ότι οι πλειοψηφία των νηπιαγωγών δεν συμφωνεί με την θεσμική εισαγωγή της αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο, ενώ εκφράζεται η άποψη ότι η αγγλική γλώσσα οφείλεται να διδάσκεται ως ξένη μετά την μετάβαση των μαθητών στη δημοτική εκπαίδευση, κατά το 6^ο και 7^ο έτος της ηλικίας τους.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον προς αυτή την κατεύθυνση σίγουρα θα πρέπει να μείνει αμείωτο και νέες έρευνες να υλοποιηθούν εφεξής που να αντικατοπτρίζουν σε μια νέα βάση τις αντιλήψεις των νηπιαγωγών σχετικά με το καινοτόμο εγχείρημα της εισαγωγής της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στο ελληνικό νηπιαγωγείο, τώρα πλέον που οι συνθήκες έχουν ωριμάσει, η θεσμική εφαρμογή της έχει εδραιωθεί, οι εμπειρίες των εμπλεκομένων έχουν ανανεωθεί και η εκπαιδευτική πραγματικότητα στην τάξη του ελληνικού νηπιαγωγείου έχει μετασχηματιστεί με γνώμονα νέα δεδομένα. Επιπρόσθετα, χρήσιμα θα αναδεικνύονταν και ερευνητικά αποτελέσματα που θα παρουσιάζουν σε συγκριτική αντιπαραβολή, αντιλήψεις, τόσο των νηπιαγωγών, όσο και των εκπαιδευτικών αγγλικής γλώσσας, πάνω σε ζητήματα που άπτονται της εισαγωγής της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στο ελληνική προσχολική εκπαίδευση, προκειμένου να επιδιωχθούν συγκριτικά δεδομένα και αποτελέσματα. Το σίγουρο είναι ότι νέες ερευνητικές βάσεις τίθενται πλέον και στη χώρα μας αναφορικά με την εισαγωγή της εκμάθησης μιας ξένης γλώσσας από την πρώιμη ηλικία, κάτι που σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες αποτελεί εδώ και καιρό μια πραγματικότητα με «απτά» ερευνητικά αποτελέσματα και δεδομένα.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Alexiou, T. (2005). *Cognitive development, aptitude and language learning in Greek young learners*. [Unpublished PhD dissertation]. University of Wales, Swansea.
- Alexiou, T. (2009). Young learners cognitive skills and their role in foreign language vocabulary learning. In M. Nikolov. (Ed) *Second Language Acquisition: Early learning of Modern Foreign Languages. Processes and Outcomes* (pp.46-61). Bristol: Multilingual Matters.
- Alexiou, T. (2020). Introducing EFL in Preschools: Facts and Fictions. In Zoghbor, W. & Alexiou, T. (Eds.) *Advancing English Language Education* (pp.58-72). Dubai, UAE: Zayed Publication.
- Αλεξίου, Θ. (Επιμ.) (2022). *Επιμορφωτικό Υλικό για την Εισαγωγή της Αγγλικής Γλώσσας στο Νηπιαγωγείο (EAN)*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, DOI: 10.26262/heal.auth.ir.342790.
- Αλεξίου, Θ., Πεντέρη Ε., Σεραφείμ, Μ. Μίττας, Ν. (2023). Χαρτογράφηση των αντιλήψεων εκπαιδευτικών, ΣΕΕ και γονέων σχετικά με παραμέτρους που αφορούν την εισαγωγή της αγγλικής γλώσσας στα νηπιαγωγεία. Στο: *Θεωρία, Έρευνα και Πράξη σε Σχέση με το Καινοτόμο Πρόγραμμα EAN* (σσ.88-97). Κεφάλαιο 8, Εκδόσεις Δίσιγμα, Θεσσαλονίκη, ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/372251808_Chartographese_ton_antilepseon_ekpaideutikon_SEE_kai_goneon_schetika_me_parametrous_pou_aphoroun_ten_eisagoge_tes_anglikes_glossas_sta_nepiagogeia?enrichId=rgreq7d05f6464cf6c2ef84b1a6fa187a4472XXX&enrichSource=Y292ZXJQYWdlOzM3MjI1MTgwODtBUzo xMTQzMTI4MTE3Mzg5NjY1N0AxNjg5MDcxNDE5NjQx&el=1_x_2&_esc=publicationCoverPdf
- Αμβροσιάδου, Α. (2023). *Διερεύνηση αντιλήψεων σχετικά με την εισαγωγή της Αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο μέσα από μια επίσημη τυπική διαδικασία*. Μεταπτυχιακή Εργασία, Τμήμα Φιλοσοφίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.
- Baidak, N., Balcon, M. P., & Motiejunaite, A. (2017). *Key data on teaching languages at school in Europe* (2017 ed., p. 55). Eurydice Report. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, European Commission.
- Baugh, A. & Cable, T. (2002). *A History of the English Language*. London : Routledge (Fifth edition).
- Cameron, L. (2001). *Teaching English to the very young*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. Massachusetts : The M.I.T. Press.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2000). *Μεθοδολογία επιστημονικής έρευνας*. Αθήνα : Μεταίχμιο (Νέα συμπληρωμένη και αναθεωρημένη έκδοση).

- Chu, S., Reynolds, R., Notari, M., Taveres, N., & Lee, C. (2016). *21st century skills development through inquiry based learning from theory to practice*. Singapore: Springer Science.
- Γρίβα, Ε. & Σέμογλου, Κ. (2012). *Ξένη γλώσσα και παιχνίδι*. Θεσσαλονίκη : Κυριακίδης.
- Dalton-Puffer, C. & Smit, U. (2007) "Introduction", In C. Dalton-Puffer and U. Smit (eds.), *Empirical Perspectives on CLIL Classroom Discourse*. Frankfurt, Vienna: Peter Lang. [online]. Retrieved November 2017, from: <http://www.univie.ac.at/Anglistik/Dalton/SEW07/DaltonPuffer%20&%20Smit%202007.pdf> .
- Δαδάνη, Α. & Σιώζιου, Α. (2019). «Προσεγγίζοντας την ιδέα της ένταξης της αγγλικής, ως ξένη γλώσσα, στο Νηπιαγωγείο: αντιλήψεις, θέσεις και στάσεις των νηπιαγωγών απέναντι στην εισαγωγή μιας ξένης γλώσσας, ως γνωστικό αντικείμενο, στο Νηπιαγωγείο», Πτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.
- Edelenbos, P., Johnstone, R., & Kubanek-German, A. (2006). *The main pedagogical principles underlying the teaching of languages to very young learners*. Languages for the children of Europe. Published research, good practice & main principles. Final Report of the EAC 89/04, Lot 1 study European Commission Education and Culture. http://ec.europa.eu/education/policies/lang/doc/young_en.pdf .
- Elvin, P., Maageró, E. & Simonsen, B. (2007). How do the dinosaurs speak in England? English in Kindergarten. *European Early Childhood Education Research Journal*, 15 (1), pp. 71-86. doi: 10.1080/13502930601103199.
- European Commission (2005). *Language teaching: 50% of young Europeans learn a foreign language from primary school onwards*. [Press release]. Retrieved from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_05_163
- European Commission (2014). *Key data on early childhood education and care in Europe – 2019 edition*. Eurydice report. Publications Office of the European Union. Retrieved February 2017 from: https://eacea.ec.europa.eu/nationalpolicies/eurydice/sites/eurydice/files/ec0319375enn_0.pdf .
- Eurydice Focus (2000) *The position of Foreign Languages in European educational systems*. Retrieved from: www.Eurydice.org.
- Freudenstein, R. (1979). *Teaching English to the very young*. New York: Pergamon Press.
- García Mayo, P., & Basterrechea, M. (2017). CLIL and SLA. Insights from an interactionist perspective. In A. Llinares & T. Morton (Eds.). *Applied linguistics perspectives on CLIL* (pp. 33-50). John Benjamins.
- Gardner, H. (1976). The Grasp of Consciousness [online]. *New York Times*. Retrieved February 2017, from: <https://www.nytimes.com/1976/08/01/archives/the-grasp-of-consciousness-jean-piaget-at-80-continues-to-learn.html> .

- Kaiktsi, K., & Alexiou, T. (2017, May 6-7). The teaching of English in kindergarten: An experimental approach. [Conference presentation]. *2nd Panhellenic Conference of Model Experimental Schools in Primary and Secondary Education*. 3rd Model Experimental primary school of Evosmos, Thessaloniki, Greece.
- Κακανά, Δ. Μ. & Καραντζά, Δ. (2001). *Πρόγραμμα-πρόταση για την ευαισθητοποίηση και την διδασκαλία των αγγλικών στα ελληνόπουλα της προσχολικής ηλικίας: Εφαρμογή και Αξιολόγηση*. Προφορική Ανακοίνωση στο Ι΄ Συνέδριο της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος. Ναύπλιο, Νοέμβριος 2001.
- Κακανά, Δ. Μ. & Καραντζά, Δ. (2016). *Πρόγραμμα-πρόταση για τη διδασκαλία των Αγγλικών ως ξένης γλώσσας στο Ελληνικό Νηπιαγωγείο: σχεδιασμός, εφαρμογή και αξιολόγηση*. Πτυχιακή Εργασία. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Karras, I. (2020). *The Culture and Communication Interface*. Athens: Diavlos.
- Karras, I. (2021). Raising Cultural Awareness in Teaching Young Learners EFL Classes. *Research Papers in Language Teaching and Learning (RPLTL)*. Special Issue “Innovations and Trends in Early Foreign Language Contexts”, 11(1), pp. 173-184.
- Καρράς, Ι. (2022). Η ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας μέσα από την εισαγωγή της Αγγλικής γλώσσας στο Νηπιαγωγείο. Στο: Θ. Αλεξίου (Επιμ.) *Επιμορφωτικό Υλικό για την Εισαγωγή της Αγγλικής Γλώσσας στο Νηπιαγωγείο (EAN)*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Στα πλαίσια της Πράξης «Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών για την Εισαγωγή της Αγγλικής Γλώσσας στο Νηπιαγωγείο (EAN)», ΕΣΠΑ με κωδικό ΟΠΣ (MIS) 5093563, DOI: 10.26262/heal.auth.ir.342790.
- Kearney, E., & Ahn, S.-Y. (2013). Awakening to world languages: Intercultural awareness in very young learners. *Learning Languages*, 18(2), pp. 44-48.
- Κιτσαράς, Γ. (2004). *Προγράμματα Διδακτική Μεθοδολογία Προσχολικής Αγωγής Με Σχέδια Εργασίας*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- Kotulak, R. (1997) *Inside the Brain: Revolutionary Discoveries of How the Mind Works*. Kansas City: Andrews McMeel Publishing.
- Lasagabaster, D. (2008). Foreign Language Competence in Content and Language Integrated Courses, *The Open Applied Linguistics Journal*, Vol 1, pp. 31-42.
- Li, W. & Garcia, O. (2017). From Researching Translanguaging to Translanguaging Research. In King, K., Yi-Ju, L. & May, S. (Eds.), *Research Methods in Language Education. Encyclopedia of Language and Education* (pp.1–14). New York: Springer.
- Lourenço, M., & Andrade, A.I. (2015). *Educar para a diversidade e desenvolver a consciência gonologica: Propostas pedagógico-didáticas para o jardim de infância*. Universidade de Aveiro.
- Μητακίδου-Κοκκώνη, Χ. (1992) *Τα Αγγλικά στο Νηπιαγωγείο. Ένα πρόγραμμα*

ευαισθητοποίησης παιδιών προσχολικής ηλικίας στην ξένη γλώσσα. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

- Παύλου, Π. & Ιωάννου-Γεωργίου, Σ. (2008). Η εκπαιδευτική προσέγγιση CLIL και οι προοπτικές εφαρμογής της στην Δημοτική και Προδημοτική Εκπαίδευση της Κύπρου. Διαθέσιμο στο: *Πρακτικά του 10ου Συνεδρίου Παιδαγωγικής Εταιρείας της Κύπρου*. Retrieved January 2018, from: <https://docplayer.gr/1351022-I-ekpraideytiki-proseggisi-clil-kai-oi-prooptikes-efarmogis-tis-stin-dimotiki-kai-prodimotiki-ekpraideysi-tis-kyproy.html> .
- ΠΕΑΠ, (2014) *Το πρόγραμμα εκμάθησης Αγγλικής γλώσσας σε πρώιμη παιδικά ηλικία*. www.uoa.gr.
- Πεντέρη, Ε., Χλαπάνα, Ε., Μέλλιου, Κ., Φιλιππίδη, Α., & Μαρινάτου, Θ. (2021). *Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης*. Στο πλαίσιο της Πράξης «Αναβάθμιση των Προγραμμάτων Σπουδών και Δημιουργία Εκπαιδευτικού Υλικού Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης» " του ΙΕΠ με MIS 5035542.
- Ruiz de Zarobe, Y., & Jimenez-Catalan, R. M. (2009). *Content and Language Integrated Learning: Evidence from research in Europe*. Bristol: Multilingual Matters.
- Ρομπόλη, Σ. και Δημουλά, Κ. (2003). Παγκοσμιοποίηση, Σχολείο και Αγορά Εργασίας. *Ενημέρωση*, 94: σσ. 21-27.
- Svecova, L. (2011). *CLIL in Very Young Learners*. Diploma thesis, Department of English Language and Literature, Masaryk University Brno. [online] Retrieved January 2018, from: https://is.muni.cz/th/vrgeu/CLIL_in_Very_Young_Learners_bz7qw.pdf
- Τσιαντούλη, Ε. (2012). *Διδακτική αξιοποίηση στοιχείων πολιτισμού και παιδαγωγικού υλικού παλαιού σχολείου σε παιδιά προσχολικής ηλικίας: Η περίπτωση των νηπιαγωγείων Γόννων και Μακρυχωρίου Νομού Λάρισας*. Διδακτορική διατριβή. Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Τσούπα, Αλ. (2021). *Η εισαγωγή της Αγγλικής Γλώσσας στο Νηπιαγωγείο. Γλωσσικές Πολιτικές και απόψεις των εκπαιδευτικών*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών σε συνεργασία με το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- ΥΔΒΜΘ/Π. Ι. (2011). *Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου (Μέρος Α' & Β')*. «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα-Νέα Προγράμματα Σπουδών, Οριζόντια Πράξη)».
- ΥΠΕΠΘ/ Π.Ι., (2002). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο-Προγράμματα Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Δραστηριοτήτων*, Αθήνα.
- Υπουργική Απόφαση Αριθμ. Φ.80378/ΓΔ4/2021, ΦΕΚ 3311/Β/26-7-2021, *Εισαγωγή της Αγγλικής γλώσσας στο πρόγραμμα του Νηπιαγωγείου*.
- Vos, J. (1998) Can Preschool Children be taught a second Language? [online]. *Early childhood magazine*. Retrieved January 2018, from: <https://www.learning-revolution.com/copy->

of-resources